

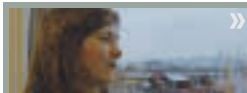
Bok og Bibliotek

Nr. 1.2008

For mye mangfold?

side: 20

Mens ABM-U venter på dommen
side: 8

Finland ruster opp sin store bibliotekportal
side: 12

Revolusjon i Kakepyntdepartementet
side: 30

8–10

– Vi sitter ikke på gjerdet og venter på stortingsmeldingen. Her går det i hundre etter den kursen vi la opp i Bibliotekreform 2014, sier direktør Leikny Haga Indergaard i ABM-U

12–15

Lær av Finland, sier vi, fordi landet har Nordens beste bibliotekvesen. Bok og bibliotek har vært på svipptur i østerled. Joda, det svinger bra i de 1000 bibliotekers land!

20–25

Det trengs absolutt et mangfoldsår, sikkert ti. Det er ingen grunn til å tro at våre kulturinstitusjoner vil gi fra seg de privilegiene de har opparbeidet seg gjennom over hundre år.

30–34

– Eg trur Giske vil tene på å vere litt meir audmjuk, hevdar Georg Arnestad, FoU-leiar ved Høgskulen i Sogn og Fjordane.

16 Forskning – et såpestykke?
18 Bibliotek og kjærlighet
26 Besøk hos maktens hjelpere
36 Dansk 2.0-praksis
38 Barns leseferdighet
40 YouTube for amatør og proff
44 Valget mellom Boka og Nettet

46 Dr-grad i bokhistorie
48 Byggingen av LIS
50 Fri datadeling
52 Rettighetskapitalismens løpske tyranni
56 Opphavsrett – fortsatt viktig
58 Full sats ut på nettet i Stockholm
61 NBF legger kinderegg

Nr. 1 .2008

Bok og Bibliotek

75. årgang

Bok og Bibliotek er et redaksjonelt uavhengig tidsskrift og redigeres i samsvar med Redaktørplakaten. Bok og Bibliotek utgis med seks nummer i året.

RETURADRESSE:

DB Partner as
Postboks 163, 1319 Bekkestua

UTGIVER:

ABM-Media AS
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

I REDAKSJONEN:

Odd Letnes, ansvarlig redaktør

REDAKSJONENS ADRESSE:

Stensberggata 29
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 41 33 77 86
E-post: redaksjon@bokogbibliotek.no
www.bokogbibliotek.no

BOK OG BIBLIOTEKS REDAKSJONSRÅD:

Finn Sindre Eliassen
Frid Feyling
Thomas Gramstad
Petter Næss
Kim A. Tøllerås

FRIST FOR STOFFINNLEVERING 2008:

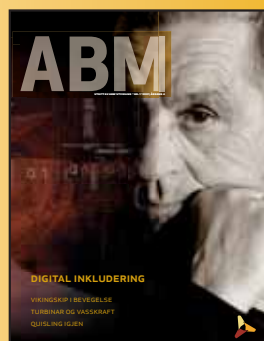
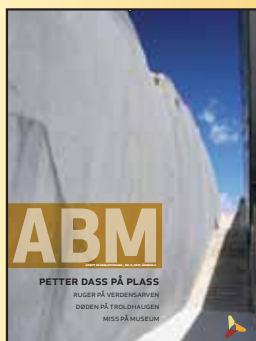
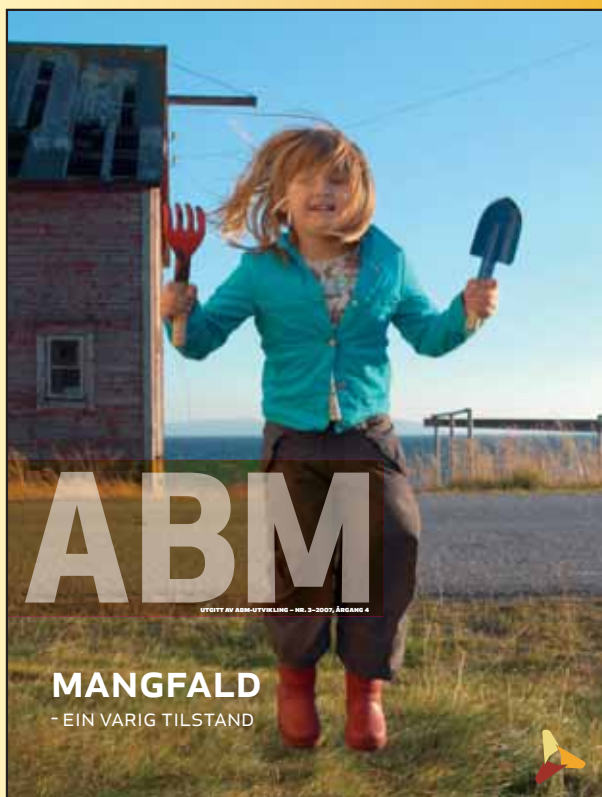
Nr 2: 6. mars – Ferdigtrykt 10. april
Nr 3: 8. mai – Ferdigtrykt 5. juni
Nr 4: 14. august – Ferdigtrykt 11. sept.
Nr 5: 25. september – Ferdigtrykt 23. okt.
Nr 6: 6. november – Ferdigtrykt 4. des.

Redaksjonen påtar seg intet ansvar for innkomne bidrag som ikke er bestilt.

Trykt i 2400 eks.

Netto godkjent opplag: 2065

Fagpressen **F**
OPPLAGSKONTROLLERT

Abonner på ABM

Abonnementet er gratis og kan teiknast ved å sende ein e-post til abm-blad@abm-utvikling.no. ABM-utvikling står som utgjevar og magasinet kjem ut 3-4 gonger i året. ABM-utvikling, postboks 8145 Dep, 0033 Oslo

ABM UTVIKLING
Sjokolade for alle som elsker å lese

Biblioteksentralen

Med BS Medievalg får du en enklere hverdag og mer forutsigbar økonomi.

Alt du trenger fra **A** til **Å**

Bibliotek eller kulturhus?

» La oss gjøre et tankeeksperiment. Tenk deg at du rydder unna alt unntatt noen få av bokhyllene i biblioteket ditt og bare lar de mest lånte bøkene stå fremme, med forsiden mot publikum slik at det er disse lånerne får se idet de kommer inn i lokalet. I resten av lokalet finnes elektronikk i forskjellige varianter. Ville du kalle dette for et bibliotek?

Bildet er karikert, men det er i den retningen Pernille Scholtz, lederen for Hovedbiblioteket i København, tenker.

Den debatten som har rast i Danmark siden jul, er viktig. Den avdekker dype og uoverstigelige forskjeller i synet på hva et bibliotek er. I den polariserte versjonen av debatten har vi det "progressive bibliotekmiljøet" på den ene siden, og de "litterære tradisjonalistene" på den andre. Hold fast ved boka, sier "bokfolket", det er boka som er omdreingspunktet i biblioteket. Biblioteket må være et kultursenter som avspeiler samfunnet, mener Scholtz og hennes likesinnede.

De er forståelig at det for mange kan være tøft å innse at Pernille Scholtz faktisk har et poeng. For de litterære institusjoner som ble sterke, sentrale og viktige på Gutenbergs skuldre, kan ikke lenger gå i forsvar med sine papirskjold. Men å snakke om "papir versus skjerm", er en avsporing. Debatten handler om innhold,

ikke om hva som er mest "dannende" eller "verdifulle" – papir eller skjerm.

Debatten handler også om at bibliotekene ikke bare befinner seg i en kulturell virkelighet, men også en sosial virkelighet. Biblioteket skal gi svar til mange stemmer i samfunnet. Noen av stemmene spør etter nye opplevelser, andre etter skjønnlitteratur – men det siste er ikke ensbetydende med papirbøker. Litteratur kan også formidles med nye digitale medier, det er derfor en kunstig motsetning mellom de nye mediene og litteraturen.

Hva er for eksempel en lydbok, om ikke en ekstra – og for mange – berikende dimensjon til det skriftlige verket? Og er ikke et pc-spill både avslappende og underholdende og noe som faktisk kan gi god lesestrening for barn? Eller hva med en reise fra hverdagen og inn i musikkens verden... Slik kan man fortsette. Poenget er at det er vanskelig å klassifisere den tradisjonelle boka som et medium som er mer dannende og egnet til å gi "riktigere" opplevelser enn andre medier.

Men det som ikke burde være vanskelig å innse, er at et bibliotekvesen på defensiven lett blir et bytte for kommersielle krefter som ikke bryr seg det spor om kvalitet og relevans på den informasjonen som tilbys brukerne – for en stadig billigere penge.

Sterk finsk portal

Mens vi i Norge drøfter om de store portalenes tid nå er forbi, går finnene sine egne veier og ruster opp sin nasjonale bibliotekportal, www.biblioteken.fi. Den ble etablert i 1995 og har siden da vokst jevnt i trafikk, ressurser og tjenester – og regnes som en suksess. Om kort tid kommer den på lufta i ny drakt og full av nye funksjonaliteter.

I stedet for å gå videre på sin store ABM-portal burde ABM-utvikling heller vurdere om det kunne være hensiktsmessig å lage en egen dynamisk portal for det norske bibliotekvesenet. Den kunne fungere som et springbrett for samarbeidet mellom de to store miljøene på Solli plass i Oslo – ABM-utvikling og Nasjonalbiblioteket. Det ser ut som om de begge trenger et puff bak for å komme skikkelig i gang.

Bok og Bibliotek

ÅRSABONNEMENT:

Vanlig abonnement:

Norge kr 200

Europa kr 300

Utenfor Europa kr 350

Studenter:

Norge kr 150

Europa kr 250

Utenfor Europa kr 300

Institusjoner:

Norge kr 250

Europa kr 350

Utenfor Europa kr 400

ABONNEMENT BESTILLES FRA:

DB Partner as

Postboks 163, 1319 Bekkestua

E-post: bob@dbpartner.no

Nettadresse: www.dbpartner.no

Telefon: 67 11 38 05

Faks: 67 11 38 01

ANNONSER:

Mediateam v/ Heidi Torstensen

Telefon: 47 31 80 30

heidi@media-team.no

ANNONSEPRISER:

hhv. svart-hvitt og farger

Prisene er ekskl. mva.

1/1 side kr 4900 / 9800

2/3 side kr 4300 / 8600

1/2 side kr 3100 / 6200

1/3 side kr 2300 / 4600

1/4 side 1900 / 3800

Baksiden 13.000 (kun farger)

MATERIELLFRIST 2008:

Nr 2: 13. mars – Ferdigtrykt 10. april

Nr 3: 15. mai – Ferdigtrykt 5. juni

Nr 4: 21. aug. – Ferdigtrykt 11. sept.

Nr 5: 2. okt. – Ferdigtrykt 23. okt.

Nr 6: 13. nov. – Ferdigtrykt 4. des.

Grafisk produksjon: Fleks Media

Trykk: Lobo Media AS

Forsidebildet: Scanpix

Kom på banen!

» Det har vært mye debatt på BIBLIOTEK-NORGE hittil i år. Det er bra! Det er bare synd at den er så overdominert av personer sentralt i Oslo, på toppen av "bibliotekpyramiden", som en av debattantene fra sitt ikke-urbane ståsted kalte det.

Hvor blir det av resten av bibliotek-Norge – bibliotekarene, de som virkelig jobber innenfor den sektoren som debatteres? De som jobber innenfor rammer med knappe ressurser enten det gjelder penger eller arbeidskraft?

Ikke et stygt ord om personene sentralt i Oslo, som ofte er å se på diskusjonsforumet. De har selvsagt rett til å ha sine friske meninger.

Men det er synd at ikke flere stemmer deltar i debattene og gjør dem mer nyansert. For det er viktig å få fram erfaringer fra land og strand Norge rundt, for å motvirke Oslo-tyngden. Oslo har aldri vært noe typisk sted i Norge, selv om det kan være fristende å tro det når man selv sitter midt i smørøyet. Oslo er bare én av 430 kommuner. Det er viktig å synliggjøre hva det vil si å jobbe i en av de andre 429 kommunene – ofte laaaaaangt unna hovedstaden, med budsjetter som krymper raskere enn dressbukser i jula.

Det er mulig diskusjonsforumet BIBLIOTEKNORGE ikke egner seg for en nyansert debatt i den gata jeg etterlyser. For prøver man seg med noen synspunkter som går utenfor den riktige politikken hovedstrøm, da får man raskt høre det. Da hamres det på tastaturene i Oslo så kaffe latten skvetter.

Bok og bibliotek vil veldig gjerne skrive mer om det som skjer i Norges mange biblioteker. Vår oppfordring er derfor enkel: Har du noe på hjertet, har du noe du vil fortelle og dele med andre – ros eller ris, suksess eller fiasko – ta kontakt med redaksjonen.

Hva mener Plinius?

» 192 kroner for å fly til London! Det er nesten ikke til å tro. Noen flyselskap går enda lengre i å dumpe prisene, enkelte så langt at de på sikt vil gjøre det "gratis" å fly. Det betyr jo selvsagt ikke at det vil være gratis. Det betyr bare at man må finne andre måter å tjene penger på, for eksempel gjennom annonser, salg om bord i flyet eller provisjon av det passasjerene handler for i flyplassens butikker. Like lite som det finnes en gratis lunsj, finnes det gratis flyreiser.

Det samme gjelder for bøker, aviser, tidsskrifter – papir eller nett. Det finnes ingen gratis informasjon. Enten betales den av Fader Stat, eller så betales den av private personer eller selskap. Når du laster ned en artikkel fra Høgskolen i Oslos nettsted, er kostnadene bak den dekket av offentlig penger. Laster du ned en artikkel fra Aftenposten.no eller kjøper et nummer av Syn og segn, stiller det seg annerledes. Her må "noen" dekke lønn til journalister/skribenter, redaktører, designere, IT-folk og så videre.

Jeg leser regelmessig Plinius-bloggen til Tord Høivik. Her er det mye bra, men iblant blir jeg usikker. Det er som om Høivik ser på det som lages, lagres og formidles på nettet som noe kostnadsfritt, noe som er hevet over markeds-mekanismene.

"Skal du bli lest, må du legge til rette for det. Gratis," skriver Høivik på bloggen sin 27.1.08 i en artikkel om norske kulturtidsskrifter. Det er en bastant påstand, og jeg vil gjerne spørre Høivik: Hvem skal da betale for utgivelsen av disse tidsskriftene? For heller ikke de er gratis. De gis ut av privateide forlag og de skrives i hovedsak av frilansere (forfattere, journalister, andre skribenter). Vi har noe som heter rettighetsbeskyttelse her i landet, som skal gi folk som lever av å skrive så trygge og forutsigbare rammer som mulig. Det er ikke bare å spre åndsverk fritt. Men kanskje mener Høivik at også Fader Stat skal ta det fulle og hele økonomiske ansvaret her? Hvorfor ikke ta det helt ut: Sett alle som skriver på statslønn, og gjør alle forlag, aviser og tidsskrifter om til statlige foretak.

"Jeg spår at betalingsmarkedet for denne typen publikasjoner vil skrumpe inn – og kanskje forsvinne helt," sier han videre. Hva bygger han det på? Vi kjøper, brød og melk. Vi kjøper musikk og film. Er vi interessert i å lese et kulturtidsskrift på papir, noe mange fortsatt er, er vi vel også villige til å betale for det? Det er vel ikke mer komplisert enn det – eller hva Plinius?

Låtlån lever – i Danmark

» – Forhåpentligvis blir Låtlån å finne i alle norske biblioteker om ikke altfor lenge, sa Ann Kunish, Deichmanske Bibliotek sommeren 2004. I januar 2005, 10 mnd etter at den nye avspillingsordningen for musikk gikk av stabelen, ble hele prøveprosjektet lagt ned.

Prosjektgruppen skulle gjennomføre en siste prosjektfase i 2005, der flere distriktsbiblioteker skulle inkluderes. Det var i digitaliseringens barndom, og «Låtlån 2005» skulle gi statistisk informasjon om formidling av kultur via en digital bibliotekstjeneste.

Prosjektet ble også sett på som nødvendig for å skape innhold til Norsk Digitalt Bibliotek. Det var prosjektgruppens håp at denne siste prosjektfasen skulle danne et grunnlag for at ABM-utvikling kunne fremme Låtlån overfor Departementet som en nasjonal tjeneste med delvis statlig finansiering.

Slik gikk det ikke. Pengene uteble og Låtlån ble lagt ned. Til dyp skuffelse for mange tusen norske musikkelskere.

Som ved et ironisk trylleslag har Fugl Fønix reist seg fra asken, i Danmark. Her har man, som en del av danske bibliotekers digitaliseringsaktiviteter, etablert «Bibliotekernes netmusikk». På en konferanse om digitaliseringspolitikk i Oslo i midten av januar fortalte Jens Thorhauge fra Bibliotekstyrelsen i Danmark stolt om dette prosjektet. Han uttrykte også begeistret at det danske tiltaket var inspirert at et tilsvarende norsk prosjekt, altså Låtlån.

Låtlån ble dessverre kastet ut med det digitale badevannet i Norge. Argumentet var at det ville bli

for dyrt. Ifølge de byråkratene som står på bremse-ne. OK, greit, vel, vel... Da har vi i alle fall gitt noe "skjønn musikk" tilbake til våre naboer i sør som i sin tid sørget for at også vi her på berget hadde et rimelig bredt utvalg av trykt litteratur.

Nye nettsider: www.bokogbibliotek.no

» Endelig har Bok og bibliotek fått sine nye nettsider og dermed to kanaler: Det trykte bladet og websidene. Styrken ved det trykte bladet er at det gir leseren mulighet til å lese hvor som helst, når som helst, på en avslappende måte. Og det er fortsatt behagelig med papir!

Styrken ved nettsidene er at det nå blir mulig å legge ut saker og kommentarer i en annen rytme enn om man bare har et trykt blad. Nettstedet vil sannsynligvis også finne andre lesere enn den trykte utgaven. De nettsidene som er på lufta nå, er ikke fullstendige. Å utvikle et godt og spennende nettsted, er en kontinuerlig prosess. Dersom du har noen tanker om hvordan Bok og biblioteks websider kan

bli bedre, send gjerne en mail.

Jeg sier som de gjør i interaktive radioprogrammer hvor de ber lytterne sende inn sms: "alle får svar"!

» Mens ABM-U venter på dommen

– Vi jobber målbevisst videre med Bibliotekreform 2014 i bunnen, sier den konstituerte direktøren, Leikny Haga Indergaard.

Det har lenge vært kjent at den tidligere direktøren, Jon Birger Østby, skulle gå av 15. januar. Men det kom aldri noen utlysning av direktørstillingen. I stedet ble det i midten av januar sendt ut en melding om at Indergaard er konstituert i stilingen, for et halvt år. Hva er denne mangelen på utlysning et uttrykk for, spør mange, en krise i ABM-U?

– På ingen måte, svarer Indergaard kontant. – Grunnen til at stillingen ikke ble utlyst henger sammen med at ABM-U skal evalueres i løpet av året. Det har vi visst i over et år. Ja, det skulle ha vært satt i gang for et år siden, men er blitt forsinket.

– Ser du for deg store forand-

ringer i ABM-U som følge av evalueringen?

– Det vet vi ingen ting om og det vil jeg heller ikke gjette på. Vi jobber videre etter samme kurs som vi har gjort de siste årene. Her er det på ingen måte noen unntakstilstand.

– Hva forventer du av evalueringen?

– Jeg håper selvsagt at den blir positiv i forhold til hva vi har gjort og det mandatet som ligger i bunnen av organisasjonen. Vi mener absolutt vi har oppnådd en god del. Men hvis vi ser på den stortingsmeldingen, "ABM-meldingen", som ligger forut for etableringen av ABM-U, så foreslo den tiltak og aktiviteter til en sum av 80–90 millioner 1999-kroner. Vi har bare fått omkring fem millioner. Og det sier seg selv at vi ikke kan oppnå det samme med mindre ressurser.

Hjertesak

– Har du noen saker du vil legge særlig vekt på framover?

– Sammenslåingen av Riksbibliotekstjenesten og Statens bibliotektilsyn har vært viktig. Det gjør at vi kan se ressursene i sammenheng og biblioteksektoren under en og samme paraply. Det gjør det mulig å utvikle Norgesbiblioteket til et samarbeidende nettverk av alle bibliotektyper, som samlet sett skal tjene hele befolkningens ulike bibliotekbehov.

– Mange har rastløse forventninger til etableringen av Norsk Digitalt Bibliotek. Hva tenker du om det?

– Norsk Digitalt Bibliotek har høy prioritet. Da ABM-U ble opprettet – jeg satt da i interimstyret – samlet vi inn forslag til tiltak i bibliotekmiljøene. Den tydeligste tilbakemeldingen var et ønske om felles digitale tjenester. Vi satte deretter ned en gruppe, som utarbeidet en rapport – og i rapporten fremmes det ønsker

om en bred vifte av tiltak. Så mange tiltak krever betydelige ressurser, men det har vi dessverre ikke fått. Vi har derfor måttet begynne med enkeltprosjekter som svarer på noe av det sektoren etterspør, sier Indergaard og nevner NORA, Skrivebua, Ønskebok og Biblioteksvar.

– Biblioteksvar, for eksempel, begynte som to tjenester, en i Vestfold og en ved Deichman i Oslo. Disse slo vi sammen og løftet dem opp på et nasjonalt nivå.

– Det går for langsomt med Norsk Digitalt Bibliotek, mener enkelte?

– Vi har en rekke prosjekter på gang, som skulle ha vært ferdig i perioden 2003–2008, men vi mangler fortsatt penger. Så nå venter vi på den varslede stortingsmeldingen om bibliotek, og håper at det kommer noen signaler om å fortsette satsingen på digitale fellestjenester i bibliotekene.

Nasjonalt samsøk

– Hvor blir det av søk i Norgesbiblioteket?

– Det er også et høyt prioritert tiltak. Vi har hatt et forprosjekt sammen med Nasjonalbiblioteket, som nå tas et skritt videre. Vi skal ha møte med systemleverandører og drøfte saken på Bibliotekmøtet i Bergen i mars. Målet er at vi tidlig på våren vil kunne gå ut med tempoplanen og rammen for et pilotprosjekt.

Men, forteller direktøren, nasjonalt fellessøk er ikke noe enkelt prosjekt, og det avspeiler også at det ikke bare er enkelt å samle fag- og folkebibliotekene under samme paraply. I et nasjonalt samsøk skal brukeren kunne få tilgang til alle landets bibliotekressurser, enten man befinner seg i Oslo, Lillesand eller Kirkenes.

– Det betyr blant annet at vi må se på hele fjernlånsordningen og rollefordelingen blant de ulike bibliotektypene. Dersom brukerne

Leikny Haga Indergaard og de andre i ABM-U venter i spenning på evaluering og stortingsmelding om bibliotek.

Haga håper alt fra Bibliotekreform 2014 følges opp i stortingsmeldingen

gis adgang til ubegrenset bruk av bibliotekene, vil det for eksempel kunne føre til en sterk vekst i fjernlånet. Hvordan håndterer vi det, spør Indergaard. Hun legger til at hun er optimistisk også på dette området, og tror man også her vil ha en pilot for utprøving om ikke altfor lenge.

– Er ABM-portalen fortsatt en god ide?

– Den sto på dagsorden allerede i 2004, men mye har skjedd på det digitale området siden den gang, og jeg vil derfor nødig si ”ja” eller ”nei” her og nå.

Loven for fall?

Bibliotekloven har vært en solid skanse for biblioteksektoren.

Paragraf 5 sier at alle norske kommuner ”skal ha fagutdannet biblioteksjef”. Men flere departementer har forsøkt å oppheve loven, og i dag har for eksempel

138 kommuner dispensasjon fra paragraf 5. Selv om dette bekymrer Indergaard, vil hun ikke skrive under på at loven har mistet sin funksjon.

– Jeg tror ikke at vi hadde hatt et like godt bibliotekvesen uten loven. Den setter et minstekrav, en standard, som kommunene er nødt til å forsøke å følge opp. Men dette kravet er helt klart problematisk i mange små kommuner. De avsetter kanskje 20, 30 eller 40 prosents stillinger til biblioteket, og det sier seg selv at det er lite attraktivt på arbeidsmarkedet. Fagutdannede bibliotekarere søker derfor til andre steder hvor de kan få fulle stillinger.

– Det oppleves også som et problem for mange å være den eneste ansatte på et bibliotek, og ikke en del av et fagmiljø. Alt dette er viktige grunner til at vi

foreslår konsolidering, det å slå sammen biblioteker til større enheter. På den måten vil vi fortsatt sikre lovens krav om at det skal være bibliotek i alle kommuner. Selv om en del av bibliotekene i de minste kommunene ikke vil ha fagutdannet bibliotekar, vil de likevel bli del av et fellesskap i en større enhet. Det vil kunne bøte på noe av problemet med at 138 kommuner i dag ikke har faglært biblioteksjef.

– Men, legger hun til, hva som nå skjer med bibliotekloven, vet vi ikke før stortingsmeldingen kommer.

– Hva håper du blir videreført i stortingsmeldingen av Bibliotekreform 2014?

– Alt, svarer Leikny Haga Indergaard. – Vi gjorde et grundig arbeid med den, og det er den som ligger i bunnen for det arbeidet vi gjør nå.

Tekst og foto:
Odd Letnes

Research

Noen dager før min intervjuavtale med nylig konstituert direktør i ABM-utvikling, Leikny Haga Indergaard, sendte jeg mailer til noen av de bibliotekarene jeg kjenner. Hva ønsker dere å vite om ABM-U, spurte jeg helt åpent. Jeg ventet spent

på svarene og regnet med at jeg ville få spørsmål nok til å lage en hel bok. Noen dager senere kom svarene. Noe helt annet enn jeg hadde ventet, men god ballast likevel.

”Vi veit ikke hva vi vil vite om ABM-U fordi vi veit altfor lite om hva de sysler med. En litt vag institusjon som ”svever” der ute et sted og som vi veit er inndri-

veren av den årlige statistikken og gir ut noen skrifter sånn av og til.”

”Beklager at jeg er litt sein til å svare. Jeg har ikke noen spørsmål til ABM-U. Det er vel en indikasjon på at ABM-U føles ganske fjern for oss ”fotfolket.”

Det er sjelden en journalist får klarere beskjed om at det er riktig å gjøre nettopp dette intervjuet!

EBSCO - grønne verdier

Bekymret for miljøet?

Sammen kan vi bevare vår klode.

EBSCO
INFORMATION SERVICES

For mer informasjon se
www.ebsco.com/green

Elektroniske & trykte tidsskrift
Håndtering av og tilgang til e-ressurser
Referanse- & fulltekstdatabaser
E-bøker

Bibliotekenes IT-senter

Ta kontroll med NetLoan Pro!

Vigdis G. Jakobsen,
Tønsberg og Nøtterøy
bibliotek:

"NetLoan har løst opp
arbeidet med booking av
publikums-PC-er betraktelig.
Skrankepersonalets hverdag
er blitt enklere og smidigere."

Karl Todnem, Sandnes bibliotek:

"NetLoan tar hensyn til varierende åpnings-
tider, sommer- og helligdager, og kan lett
administreres over internett hjemmefra."

Systemet for effektiv administrasjon av bibliotekets publikums-PC-er.

NetLoan er et brukervennlig system som sørger
for automatisk overvåking og utlogging av
brukeren etter et gitt tidsrom. Brukere kan selv
reservere tid på bibliotekets publikums-PC-er
via internett eller i biblioteket. NetLoan støtter
integrasjon mot flere biblioteksystem og har
gode statistikk- og rapporteringsmuligheter for
å planlegge og måle bruk av PC-ene. NetLoan
sørger kort sagt for at biblioteket blir et triveli-
gere sted å være for brukerne!

Kontakt oss for en demonstrasjon eller stikk
innom vår stand på bibliotekmøtet i Bergen!

» De 1000 bibliotekers land

Stolt leder av det moderne
Bibliotek 10, Kari Lämsä.

Mens vi i Norge krangler om en ABM-portal, ruster finnene opp Biblioteken.fi så det suser.

 Vi er samlet rundt et bord i det finske Undervisningsministeriet, den øverste myndighet for folkebibliotekene. Vår vertinne, bibliotekinspektør Barbro Wigell-Ryynänen, tilhører de omkring fem prosentene som har svensk som morsmål i Finland. Jeg rekker henne Bok og bibliotek nr 5/07 og 6/07, hvor Bibliotek 2.0 er et hovedtema. Men siden hun skjønner norsk, og allerede abonnerer på bladet, er hun godt informert.

– Vi ser at det går en frisk 2.0-debatt hos dere. For oss er 2.0-teknologien først og fremst noe som kan berike og videreutvikle bibliotekene og deres tjenester. Når vi nå skal lage en ny versjon av den finske offentlige bibliotekportalen, Biblioteken.fi, er det naturlig å legge inn en rekke sosiale funksjoner, sier hun.

Til stede er også Erkki Lounasvuori, som sitter i styringsgruppen for Biblioteken.fi og er sekretær i Rådet för de allmänna biblioteken. Her svitsjer samtalen over på engelsk, da Lounasvuori tilhører den finskspråklige majoriteten av befolkningen. Han projiserer en demoversjon av den nye portalen opp på veggen og klikker fram aller siste nytt på portalen – en “bibliotekWiki”. Målet er at den skal bli en bibliotekfaglig encyklopedi smidd over wiki-lesten.

– Det betyr at det er brukerne

som skal lage encyklopedien. Her vil alle bibliotekansatte kunne gå inn og skrive om sine erfaringer og utfordringer i jobben, enten det handler om bibliotekhistorie, IT, kunnskapsorganisering eller skjønnlitteratur. På samme måte som i Wikipedia kan man gå inn i historikken og få oversikt over hvordan en artikkel har utviklet seg, sier Lounasvuori.

Semantisk web

Wikien vil kunne bli langt mer enn et oppslagsverk, mener Wigell-Ryynänen.

– Den vil egne seg godt for nettverksbygging og som et forum for samhandling. Når for eksempel bibibliotekarere og andre personer fra forskjellige deler av landet deltar i fellesprosjekter, kan wikien fungere som selve arbeidsdokumentet som binder prosjektet sammen. På den måten får man et samlende sentrum i prosjektet, og andre kan også gå inn å følge utviklingen fra sidelinjen.

Biblioteken.fi er Finlands offentlige bibliotekportal. Den ble etablert i 1995 og har siden blitt utviklet og modernisert. Den finansieres i hovedsak av Utdanningsdirektoratet med omkring 500 000 euro per år, og har i dag sju redaktører. I disse dager tar portalen spranget ut i 2.0-verdenen, fra å være tradisjonell og avsenderdominert til å åpne for deltakelser fra publikum. I den

nye versjonen vil for eksempel tjenesten “Spør bibliotekaren” utvides til å romme brukernes kommentarer og ratinger. I tillegg til dette vil tjenesten benytte seg av mulighetene som ligger i “semantisk web”. Det vil si at når du taster inn et spørsmål, vil systemet lete seg fram til nøkkelordene i spørsmålet og hente fram temaer som grenser opp mot hovedspørsmålet.

– For eksempel vil et spørsmål om “norsk litteratur” også kunne hente fram opplysninger om norsk språk, norsk kulturliv og så videre, sier Matti Sarmela, sjefsredaktør for Biblioteken.fi.

Vellykket

Portalen har siden etableringen for 13 år siden samlet de finske folkebibliotekene på ett nettsted og gir en rekke opplysninger om bibliotekene – som for eksempel adresser, personal og spesialsamlinger – i bibliotekfaktadatabasen. Dessuten er det mulig å gjøre samsøk i en rekke bibliotekataloger. I tillegg til folkebibliotekene finnes også opplysninger om høgskole- og spesialbibliotek.

Portalen tilbyr også verktøy for informasjonssøking som er spesielt utviklet for bibliotekenes behov – Fråga bibliotekarien, Länkbiblioteket, Sökslussen – og guider til søking på internett. Portalen tilbyr også kurs omkring i landet om hvordan

man bruker portalen.

– Diskusjonsforumet, fagkalenderen og annet aktualitetsmateriale i kanalen "Bibliotekbranchen" har skapt en nasjonal aktualitetskanal for bibliotekpersonalet, sier rådgiver Robin Fortelius som er redaktør for den svenskspråklige delen av Biblioteken.fi.

– Hvem er de viktigste brukerne av portalen?

– Både bibliotekbrukerne og de bibliotekansatte, men det er vanskelig å si entydig hvordan

bruken mellom disse gruppene fordeler seg. I den nye versjonen som lanseres nå i vår, vil det være en tydeligere markering av hva som er ment for brukere og hva som først og fremst er for bibliotekfolk.

– Jeg regner med at portalen blir sett på som vellykket, siden den har bestått så lenge og siden den nå rustes opp?

– Det er den, og her er tallenes tale klar: I 2006 hadde vi 2 287 459 besøk, 10 515 606 sidevisninger og 1 232 345 unike besøkende. De tilbakemeldingene vi får når det gjelder innholdet, er også positive, sier Fortelius.

– Hva blir de største forskjellene fra den «gamle» til den «nye»

portalen?

– Den største forandringen blir en tilpasning til bibliotek 2.0-konseptet, med en mer sosial tilnærming i forhold til nettets muligheter. En annen er at portalen kommer til å få flere "spin off"-portaler, blant annet en litteraturportal for unge. Det vil også bli laget nye felles rutiner for oppdatering og deltakelse i diskusjonsfora, noe som vi tror vil stimulere til økt desentralisert aktivitet.

– Vi har ingen tilsvarende portal i Norge. Hvilke «gevinster» ville vi fått i Norge ved opprette en tilsvarende portal?

– De mest åpenbare fordelene må vel være de samme som vi har opplevd i Finland. Vi har fått en felles inngang på nettet til alle biblioteker og deres tjenester. Det har bidratt til å utjevne regionale ulikheter når det gjelder bibliotekressurser og tilgang til informasjon. Samsøk og effektive fjernlånsordninger har også bidratt positivt på utlånet, sier Fortelius og legger til:

– Jeg leste i bladet Biblist at Kulturrådet og Kungliga biblioteket i Sverige har startet et samarbeid med mål om å etablere portalen «Sverigebiblioteket» med felles inngang til alle biblioteker i landet.

1000 bibliotekers land

Finland er ikke bare de 1000 sjøers land, men de 1000 bibliotekers land. For selv om også det finske bibliotekvesenet har fått merke sparekniven – stikkord: økonomistyring og resultatkrav – så har landet fortsatt Nordens beste bibliotekvesen. Landet har (2006) 927 bibliotek og 172 bokbusser, og dessuten 601 såkalte «övriga serviceställen», det vil si små utlånsenheter som er åpne noen timer i uka og som ikke trenger å ha fagutdannet personal.

Finland har mye av det vi kal-

ler grisgrendte strøk, og er det mest landsbygddominerte landet i EU. Samtidig er finnene de ivrigste i EU til å bruke folkebibliotekene. I 2003 hadde folkebibliotekene 66 millioner personbesøk, hvorav sju millioner i Helsingfors. I gjennomsnitt besøker en finne biblioteket en gang i måneden. Lesingens popularitet i Finland henger også sammen med at Finland i flere årtier har vært et land helt i teten når det gjelder bokutgivelser per innbygger. De som oftest kjøper bøker, er også de flittigste bibliotekbrukerne.

På samme måte som i Norge skal finske biblioteker ha et mest mulig likt tilbud til størst del av befolkningen, forteller Wigell-Ryynänen. Et bibliotek med et velutdannet personal, en aktuell samling og tjenester og moderne og attraktive lokaler, blir sett på som et sterkt og viktig samlingspunkt på bygda. Bibliotekjentene hører med til de meste brukte tjenestene i en finsk kommune.

I 1999 kom den nye bibliotekloven, som avløste den gamle fra 1928. I den nye loven slås det fast at brukerne skal ha tilgang til personlig service innenfor biblioteks- og informasjonstjenester, og til en samling og til hjelpemidler som stadig utvikles og fornyes. Den fordeler også ansvaret for bibliotekjentene og følger her det samme prinsippet som i Norge, hvor kommunene har ansvaret for å bygge oppe en forsvarlig tjeneste ut i fra de midlene de blir tilført over statsbudsjettet. Men til forskjell fra i Norge, gis det statlig subsidier (25-50%) til bokbusser og bibliotekbygninger, noe som helt klart har medvirket til det høye tallet av biblioteker og bokbusser.

Hybridbiblioteker

– Et neste skritt på veien mot framtiden var selve bibliotekstrategien, Biblioteksstrategi 2010.

Her introduseres blant annet begrepet hybridbibliotek. Det vil si at et bibliotek som befinner seg midt mellom det tradisjonelle biblioteket, i hovedsak basert på fysiske samlinger, og et digitalt bibliotek som først og fremst formidler digitalt materiale. Her slås det blant annet fast at “folkebibliotekene gjøres til hybridbibliotek”, sier Wigell-Ryynänen.

– Bibliotekstrategien snakker riktig nok om hybridbibliotek. Men etter at vi har hørt kulturministre og politikere av alle slag stadig spørre om hva hybridbibliotek betyr, har vi i stedet begynt å snakke om “biblioteket som et mangesidig servicesenter”, sier hun og forklarer:

For mange har biblioteket hittil først og fremst vært en bygning og de samlingene den inneholder. Men i dag har utviklingen av internett og andre elektroniske nettverk åpnet for et helt annet syn på biblioteket, ikke minst det at man kan bruke biblioteket uten fysisk å oppsøke det eller i økende grad bruke elektroniske ressurser mens man er på biblioteket.

– Dermed har det oppstått en ny type bibliotek, det vil si et tradisjonelt bibliotek vevd inn i et digitalt nettverk. På hybridbiblioteket kan brukeren selv velge på hvilken måte tjenesten skal utføres. Dette har tvunget mange biblioteker til å omorganisere sine lokaler, for eksempel ved å gi større plass til datamaskiner og annet elektronisk utstyr enn tradisjonelle bokreoler, sier Wigell-Ryynänen og bruker Helsingfors Stadsbibliotek, avdeling “Bibliotek 10”, som eksempel på et bibliotek som har gjennomgått en slik forvandling.

Biblioteket i posthuset

Vi beveger oss dit, fra ministeriet og gjennom det gamle kvartalet bak presidentpalasset, som bærer tydelig preg av russertiden med

sine monumentale bygninger og ikke minst den hvite turistmagneten av en katedral.

Jeg skjønner gradvis at et besøk i Helsingfors ikke er fullkomment uten en tur innom Bibliotek 10, som er en av Helsingfors Stadsbiblioteks 36 avdelinger. Biblioteket ligger i det gamle Posthuset – Helsingfors 10 – og fyller 800 m² i annen etasje. Ikke så enormt stort hvis vi tenker rent fysisk, men det er imponerende så mye man har klart å samle på en flate og samtidig klart å bevare en åpen, lys og trivelig atmosfære.

Biblioteket har åpent alle dager og har tilbud både til byens morgenfugler og dem som er ute om kvelden, forteller biblioteksjef Kari Lämsä. Ved inngangspartiet finnes for eksempel både datamaskiner og en bokautomat hvor man kan surfe og låne eller levere bøker utenom selve åpningstiden.

Lämsä guider rundt i biblioteket. Musikkmateriale utgjør en viktig del av samlingen, mer enn 30 000 innspillinger og et bredt tilbud av musikkbøker og – tidsskrifter, noter og videoer.

– Se her, sier Lämsä og åpner en dør. – Her har vi et komplett musikkstudio hvor brukerne kan komme og lage sin egen musikk. Dette er populært blant ungdommen. Når verket er ferdig, kan de sette en kopi på en egen demohylle ute i biblioteket slik at andre kan få hørt musikken.

– Og her, sier han og åpner døra ved siden av, – her har vi et videostudio hvor brukerne kan redigere og lage ferdig sine egne videoer – før de for eksempel legger dem ut på YouTube.

Viktig beliggenhet

Over alt sitter folk og jobber med datamaskiner, stasjonære eller sine egne bærbare. Biblioteket har selvsagt trådløst nettverk, og har mer enn 40 gode barbeids-

stasjoner, både PC og Mac, for “drop in”-bruk (inntil ½ time) eller bruk over lengre tid (inntil 2 timer).

Samlingene er organisert i forskjellige områder. I “området om verden” finner man for eksempel alle mulige typer folkemusikk, litteratur om og fra forskjellige land, bøker og DVD’er om turisme og så videre. Skal man til Spania, er det bare å sette seg i godstolen med spansk gitarmusikk på øret og en bunke reiseguides i fanget.

Barbro Wigell-Ryynänen og
Erkki Lounasvuori.

På et eget utstillingsområdet presenteres bibliotekmateriale med forskjellig tema, for eksempel serier utgitt på egne forlag. Her finnes demohylla hvor man kan høre på musikk laget i biblioteket eller hjemme hos brukerne. For virkelig å markere at Bibliotek 10 er et bibliotek som lever, finnes det en egen scene, Stage, hvor det arrangeres konserter, “bokbad” eller diskusjoner om ulike kulturelle temaer.

– Vi er svært heldige med beliggenheten, sier Lämsä. – Vi ligger midt i sentrum hvor mange tusen passerer hver dag. Da er det enkelt å stikke en tur innom biblioteket.

Tekst og foto:
Odd Letnes

Forskning – et såpestykke?

»
PROFESSOR´N
RAGNAR AUDUNSON

Bibliotekforskningen er som et såpestykke, proklamerer Odd Letnes på lederplass i siste nummer av Bok og bibliotek (6/07). Er det en god og treffende metafor?

» For å svare på det spørsmålet må vi sammenligne det som er et såpestykses sentrale egenskaper og karaktertrekk med det som særpreger forskning – bibliotek- og informasjonsfaglig forskning så vel som all annen forskning.

Hva er den aller viktigste egenskapen et såpestykke har – det som i utgangspunktet er selve grunnen til at vi bruker det? Det er naturligvis at det setter oss i stand til å se et fenomen slik det egentlig er. Smuss, belegg og skitt som hindrer oss i å se og forstå hvordan verden omkring oss egentlig er og ser ut, fjerner vi ved hjelp av såpe. Vi blir i stand til å se oss selv og andre.

Parallellen til forskning er åpenbar. Mye av den forskningen som er gjennomført ved bibliotek- og informasjonsstudiene ved Høgskolen i Oslo de siste årene har nettopp den egenskapen at den fjerner belegg i form av myter og klisjeer og setter oss i stand til å se oss selv som profesjonsutøvere. Ta for eksempel Gunhild Salvesens doktoravhandling om kommunikasjonen mellom bruker og bibliotekar i referanse-intervjuet. Mytene sier at bibliotekaren er serviceorientert, lyttende og empatisk. Men Salvesens avhandling viser oss at bibliotekarene ofte ikke er lyttende og at de ofte tar i bruk hersketeknikker i kommunikasjonen med brukerne – særlig unge brukere. Slik har hun bidratt til å vaske bort myter og hjulpet oss til å se oss selv og virkeligheten klarere.

Dermed har hun gitt oss et redskap til å komme videre.

Eller Nils Pharos forskning om hvordan brukere ter seg når de søker etter faglig informasjon på internett: Det er ofte slik at vi utformer tjenester med utgangspunkt i synsing og tro. Nils Pharo har med utgangspunkt i sin nitide observasjon av en gruppe studenter som søker faglig informasjon på nettet, utviklet en modell for slik informasjonssøking. Her har vi å gjøre med bibliotek- og informasjonsfaglig grunnforskning som også er med på å fjerne det trobaserte belegget som svært ofte ligger til grunn for tjenesteutvikling.

I en kommentar i Aftenposten høsten 2007 uttrykte debattredaktør Knut Olav Åmås sterk bekymring for folkebibliotekenes framtid som institusjon i det norske samfunnet. Et av hans poeng var at bibliotekene henger fast i et klister av klisjeer og myter som kommer til uttrykk gjennom honnørord som nasjonens hukommelse, demokrati, dannelse osv. Hva er myter og hva er virkelighet her? Vår biblioteklov med dens formålsparagraf stammer i realiteten fra 1965. Da ble den danske bibliotekloven som sto modell for den norske loven av 1971, vedtatt. Aabøs forskning om verdsetting av folkebibliotek er ett bidrag til å rive bort belegget av myter og hjelpe oss til å se bibliotekets verdi – også i forhold til slike honnørbegrep som Åmås er opptatt av i sin artikkel.

Eller PLACE-prosjektet som vi nettopp har startet opp ved Høgskolen og som sikter mot å klarlegge om, i hvilken grad og på hvilken måte bibliotekene kan spille en rolle som demokratiske møteplasser i en digital og flerkulturell tid. Her er det snakk om å fjerne tagging på bibliotek-institusjonens overflate og hjelpe til med å identifisere dets potensial og mulige rolle og relevans i en ny tid med nye utfordringer.

Akkurat nå er Jofrid Karner Smidt i gang med et pionerprosjekt som er om menn og lesing. Også det vil ut fra den kjennskap jeg har til det, bidra til å avdekke myter. Og når den danske bibliotekforskeren Jack Andersen, også i siste nummer av Bok og bibliotek, etterlyser kunnskapskritikk av de nye mediene, er det igjen et eksempel på bibliotek og informasjonsvitenskapelig forskning som sikter mot å erstatte et belegg av synsing med forskningsbasert refleksjon.

Såpa som glapp

Dette er bare noen få eksempler fra den bibliotek- og informasjonsfaglige forskningen som er gjennomført ved Høgskolen i Oslo de siste årene.

Legg merke til at jeg her snakker om forskning som har generert kunnskap og forståelse. Jeg snakker i fortid. En del av kritikken fra Bok og biblioteks redaktør er jo at de som er opptatt av bibliotekforskning hele tiden snakker i futurum. Man snakker nå som for ti år siden om hva slag kunnskap forskningen skal gi praksisfeltet i framtida, hevder redaktøren. Jeg mener vi kan slå fast at den bibliotek- og informasjonsfaglige forskningen har generert viktig kunnskap og bidratt til å gi praksisfeltet et utgangspunkt for forskningsbasert refleksjon.

Men samtidig bringer denne delen av redaktørens kritikk oss

over på en annen sentral egenskap ved et såpestykke – og ved forskning. Åpenbart den egenskapen ved et såpemetaforen som redaktøren først og fremst er opptatt av.

For det er også slik med et såpestykke at det er vanskelig å gripe fatt i og holde fast på. I det øyeblikk du tror du har fatt på det, glipper det unna. Også her er parallellen til forskning åpenbar. Når vi står i dusjen og såpestykket glipper ut av hendene våre, oppfatter vi kan hende ikke det som en kvalitet. Men det er en kvalitet ved forskningen. Forskning kjennetegnes nettopp ved at den ikke er forutsigbar.

Jeg har noen ganger tatt fram den prosjektbeskrivelsen jeg i sin tid lagde da jeg søkte om opptak på doktorgradsprogrammet ved Institutt for statsvitenskap – et prosjekt som dreide seg om endringsprosesser i folkebibliotek – og sammenlignet den med avhandlingen jeg leverte fire år seinere. Avstanden mellom det jeg i prosjektbeskrivelsen fra 1992 trodde jeg skulle gjøre og det som avhandlingen jeg leverte i 1996 viser at jeg faktisk hadde gjort, er stor. Det såpestykket jeg holdt i handa i 1992, basert på den kunnskap og forståelse jeg da hadde, glapp. Det ble til noe annet enn jeg tenkte meg.

For forskeren og forskningen løper foran. Akkurat som tilfellet er med et såpestykke, er det vanskelig – hvis ikke umulig – å holde den fast. Forskerne bak de prosjektene jeg har referert til over, har levert viktig kunnskap. Men nå har de kommet videre. De har formulert nye spørsmål. Leser man for eksempel Nils Pharos doktoravhandling fra 2002, Svanhild Aabøs fra 2005 for ikke å snakke om min egen helt tilbake fra 1996 og tror at nå, nå har jeg dem – ja så har man ikke det. Nå er vi kommet lenger; nå er vi et annet sted.

Og så har naturligvis et

såpestykke den egenskapen at man kan skli på det og falle. Det illustrerer forskningens evne til å gi ny, plutselig og overraskende innsikt. Men det kan også illustrere de problemene man kan komme opp i om man unnlater å ta hensyn til forskningsresultater på det feltet man arbeider.

Redaktøren er bekymret for hvorvidt bibliotekforskningen holder når den konfronteres med det han kaller mer hardkokte forskningsmiljøer. Det er naturligvis en relevant bekymring, selv om for eksempel Peter Ingwersen ved Danmarks bibliotekskole i 2005 fikk Thompson-prisen som den samfunnsvitenskapelige forsker i Danmark som er mest sitert internasjonalt uansett fagområde.

Ved bibliotek- og informasjonsstudiene ved Høgskolen i Oslo har vi et problem som vi nå forsøker å løse: Vi har ikke rett til å tildele doktorgrad. Men i forhold til redaktørens bekymring for kvaliteten på forskningen vår har det også vært en styrke. For alle som har tatt doktorgrad hos oss de siste ti årene – det begynner å bli mange, nesten halvparten av den faglige staben – har måttet gjøre det ved andre universitet i Norge eller Norden. Det betyr at de har lagt sin forskning fram for disse mer hardkokte forskningsmiljøene og bestått prøven. Det våre doktorander har produsert, har holdt mål når det er blitt målt opp mot standarden ved universitetenes institutter for litteraturvitenskap, datalingvistik, medier og kommunikasjon, statsvitenskap, historie osv. Det er en god visshet å ta med når vi nå arbeider for å få en egen doktorgradsutdanning i bibliotek og informasjonsvitenskap ved Høgskolen i Oslo.

Så redaktørens såpemetafor er både god og treffende – helt sikkert mer treffende enn han var klar over.

» Bibliotek og kjærlighet

Biblioteket er mer enn bøker og PCer. Det er også et sjekkested. Her fant linda kjæresten sin.

» Alle kommuner i Norge har et bibliotek. Mitt var i hjembyen Fredrikstad. Året er 1970. Jeg er 14 år og har nettopp lest ferdig Erich Maria Remarques "Tre kamerater" som er oversatt til norsk. Mine foreldre har meldt seg inn i Den Norske Bokklubben, og jeg jubler over å få tilgang på annen litteratur enn Bobsybarna, Mette – Marit og Frøken Detektiv. For ikke å glemme Pollyann-jenta, som jeg gjorde intense forsøk på å etterligne og etterleve, inntil jeg innså at det ble for krevende. Bokklubben åpnet dermed døren inn til den voksne verden, til "røynda".

Selv om jeg kjente til bibliote-

ket gjennom filialen på Lisleby, kunne den ikke måle seg med et besøk på hovedbiblioteket i Fredrikstad sentrum. Ett av de store høydepunktene i oppveksten var å snuse i hyllene på hovedbiblioteket, gå stille gjennom de høye, brune bokhyllene. Myse og snuse. Jeg visste ikke akkurat hva jeg var ute etter, men fant det likevel alltid. Slik ble jeg kjent med klassikere som for eksempel Per Lagerquist, Charles Dickens, Marcel Proust, Walt Withman, Oscar Wilde, August Strindberg og senere Tove Ditlevsen. For å nevne noen.

I tillegg til å snuse etter ord som kunne fortelle meg noe, og som jeg kunne viderefortelle

til andre, snuste jeg også etter gutter. Biblioteket i Fredrikstad på 70-tallet var også et sted der man kunne nærme seg det motsatte kjønn på en litt fordekt måte. En distansert sjekking, så å si. Helt i tråd med en slags litterære innadvendthet.

Ikke sex-orgier

Fredrikstad bibliotek var på den tiden ett av to alternative møteplasser for ungdom: Den andre var "Krabba" eller Krabseth konditori i Nygårdsgaten, som er byens hovedgate. Spenningen ved å åpne den mørke, store og tunge eikedøra inn til biblioteket var enorm. Litteratur og gutter. Biblioteket og gutter.

Det var stort sett det som var hovedtema i mitt og mine venners hoder etter at puberteten hadde inntrådt. Er Bob Hope der i dag tro? Min venninne Merete var nærmest på bristepunktet

ved at hun kanskje fikk et glimt av gutten med kallenavnet Bob Hope, som egentlig betydde No Hope, fordi han var så utilgjengelig. Selv så jeg etter Olav, en i samme gjeng. Alltid på avstand. Jeg vil påstå at lesesalene på landets bibliotek er like mye fylt av seksuelle spenninger som hennykker ved kildegranskning. Den dag i dag griner jeg nesten når jeg går inn på biblioteket i hjembyen.

Rett før jul var jeg i Fredrikstad igjen. Naturligvis gikk jeg på biblioteket. Inngangshallen har for lengst sluttet å være kombinert pause- og røykerom, i dag er det et slags servicekontor for bibliotekstjenester. Greitt nok, hyggelige fjes. Men selvsagt ikke som det var.

Jeg forsøker å finne lesesalen, men finner den ikke. Derimot finner jeg en rekke med PCer der

det sitter folk og leser på skjerm. Jeg går bort til veiledningen inne på biblioteket og presenterer meg selv og at forteller at jeg skal

Et godt sted å være, mener Linda Ekvik (21).

skrive litt om ungdom og bibliotekvaner, med fokus på biblioteket som "sjekkeplass". Etter å ha forklart at jeg med "sjekking" mener avstandsinteresse, og ikke sex-orgier, forstår bibliotekaren mer velvillig hva jeg mener. Hun viser meg til ungdomsavdelingen, for der jobber det en dame som også har benyttet biblioteket i hele sin ungdomstid.

Fristed for ungdom

Jeg går opp steintrappen til andre etasje. Siri Kolle er bibliotekar og får en gjenkjennende gnist i øynene når vi snakker om bibliotek og kjærlighet.

– Jeg forstår hva du snakker om sier hun og forteller at hun nærmest bodde på biblioteket i oppveksten. – I min familie hadde vi ikke hvert vårt rom, så biblioteket ble et fristed, et sted å være, ved siden av å låne bøker. Siri Kolle mener at biblioteket fortsatt fungerer som et fristed for mange ungdommer.

– Hit kommer ungdommer som for eksempel ikke får lov til å komme i kontakt med motsatt kjønn. Her kan de bruke pc som de vil, og treffe andre uten at de trenger tillatelse. Jenter bruker mye tid til å chatte på nettet. De kommer ofte i store grupper og slår seg ned, på den måten er også bruk av PC sosialt.

– I dag har vi dessuten fått mye bra litteratur som er skrevet spesielt for ungdom. Denne litteraturen fyller det tomrommet som var mellom barnelitteratur og voksenlitteratur. Og I min ungdom var det en brå overgang fra Frøken Detektiv til den såkalte voksne litteratur som vi ofte forbandt med klassikerne.

Biblioteket har aldri hatt så mange ungdommer som bruker biblioteket på en eller annen måte som nå. Siri Kolle vet ikke helt om vi trenger lesesalene i dag. – Men de hører liksom med til et bibliotek, sier hun.

Fant kjæresten

Linda Ekvik er 21 år og sitter foran en PC på Fredrikstad bibliotek. Hun går på lærerskolen i Halden og bruker mye tid på biblioteket.

– Biblioteket er et viktig sted. Det har så mange ressurser som er gratis og tilgjengelige for alle. Alt er servert på sølvfat, sier hun og fortsetter:

– Her kan du lytte til musikk, låne filmer, bruke PC, hente fram kilder fra middelalderen om du trenger det. Jeg hadde ikke klart meg uten et bibliotek.

Men hun smiler bredt når jeg spør om biblioteket også kan være et sjekkested.

– Faktisk traff jeg kjæresten min her. Han er utlending og kommer fra et ikke-europeisk land. Det begynte med at jeg hjalp ham litt med norskekser her på biblioteket. Siden ble vi kjærester.

Linda blir borte noen minutter for å høre om kjæresten synes det er ok å bli avbildet sammen med henne. Han kommer, og vi får ta et foto. Og jeg tenker i mitt stille sinn: Det er bare lesesalen og røykeloven som har forandret biblioteket. Alt det andre er her. Fremdeles, tenker jeg, og kjenner at jeg blir glad.

Tekst og foto:
Eldri H. Fagerlund

» For mye mangfold i mangfoldsåret?

Det trengs absolutt et mangfoldsår, sikkert ti. Vi trenger en debatt som handler om etnisk representasjon i kulturlivet, og om hva som er kulturpolitisk mulig å gjøre for å forbedre den representasjonen. Det er ingen grunn til å tro at våre kulturinstitusjoner vil gi fra seg de økonomiske og kulturelle privilegiene de har opparbeidet seg gjennom over hundre år.

Black Nordic Theatre

Det kan konstateres i skrivende stund, oppunder julen i 2007, at Mangfoldsåret 2008 allerede er innfridd. En gjennomgang av nettsidene til Mangfoldsåret viser at programmet er stort, bredt og dekker det meste. Så langt jeg kan se, er det ingen grenser for hva som kan falle inn under mangfoldigheten. Jeg vil her diskutere om det er hensiktsmessig. Videre vil jeg diskutere Mangfoldsårets profil og dets kulturpolitiske status.

Bakgrunnen for mangfoldsåret er helt konkret St.meld. nr. 17 (2005–2006), der det besluttes at 2008 skal være et markeringsår for mangfold. Det overordnede målet er at norsk kulturliv skal gjenspeile det kulturelle mangfoldet som faktisk finnes. I kulturlivet har det vært diskutert hva

Målet om å gjenspeile det faktiske mangfoldet som finnes, skal oppnås gjennom:

- Synliggjøre og styrke det mangfoldet som allerede finnes.
- Skape samhandlings- og samarbeidsmønster mellom kulturaktører med bakgrunn fra henholdsvis majoritets- og minoritetskulturer.
- Sørge for at minoriteter kan utøve og videreutvikle egne kulturaktiviteter.
- Stimulere institusjoner og organisasjoner som mottar offentlig støtte til i større grad enn i dag å gjenspeile det kulturelle mangfoldet som finnes i dagens Norge.
- Øke innbyggernes kunnskap om og respekt for kulturelt mangfold som en positiv dimensjon ved det norske samfunn.

legning, ulike grader av funksjonsdyktighet, religiøs – eller kulturell tilhørighet. I St. meld. 17 er det lagt særlig vekt på etnisk og kulturelt mangfold. Grupper som nevnes spesielt er urbefolkningen, nasjonale minoriteter og minoriteter som har kommet til Norge som følge av nyere migrasjon.

Uklart fokus

Mangfoldssekretariatet har valgt å legge seg på en helt åpen linje, der aktørene selv kan definere hvordan de bidrar til mangfold. Alle som føler seg kallet, kan derfor registrere seg på www.kulturelmangfold.no og legge inn sitt bidrag til mangfoldsprogram. Ved en slik fortolkning av mangfoldsproblematikken, blir den etniske minoritetsvarianten kun en av mange, selv om den er dominerende i antall prosjekter. Dermed tar det norske mangfoldsåret en annen retning enn det svenske mangfoldsåret som ble gjennomført i 2006, der man hadde et fokus kun på den etniske minoritetsproblematikken i offentlige kulturinstitusjoner. Det er atskillig vanskeligere å finne fokus i det norske mangfoldsåret.

Den norske praksisen med å la aktørene registrere seg selv, innebærer at selve feltet bestemmer mangfoldsårets program og profil – og veien blir til mens man går. Ved en gjennomgang av det norske programmet for 2008 (per 20.12.2007) er det svært mange og høyst ulike mangfoldsprosjekter som har registrert seg. Under følger noen eksempler: Lytterkurs Rachmaninov Symfoni nr. 3, (kurskveld basert på Stavanger Symfoniorkester Hovedserie), Paper city – Skiens historie som papirby og papirets mangfoldige muligheter, origami workshops (arr. Kulturavdelingen i Skien kommune), strikking av sokker

Grillfest på Ekeberg i Oslo.

slags mangfold det siktes til – etnisk mangfold, estetisk mangfold eller all slags mangfold. På den ene siden snakkes det om alle former for mangfold i forbindelse med mangfoldsåret 2008 (kjønn, seksuell legning, funksjonsdyktighet med mer), mens det på den annen side fremheves etnisk minoritetsmangfold. Den første formen for mangfold er nok noe lettere å innfri enn den andre.

- Sikre at kulturelt mangfold skal bli et markant og gjennomgående trekk ved norsk kulturpolitikk gjennom en prosess påbegynt i 2008. Målsettingene er derfor å betrakte som langsiktige.

Mangfoldsåret retter seg mot alle som bor i Norge. Ingen skal kunne ekskluderes fra deltakelse i og tilgjengelighet til kulturtilbud på grunn av kjønn, alder,

til barn i Øst-Europa (arr. frivillighetssentralen i Lillehammer), Winter Walks 2008, vandretur i Oslo med norsk og engelsk guide (arr. Oslo Guidebureau AS) og markering av frigjøringsdagen 8. mai, kransnedleggelse og tale ved fylkesordfører i Aust-Agder, Laila Øygarden (arr. Stiftelsen Arkivet).

Man kan jo spørre seg hva disse arrangementene gjør under mangfoldsprogrammet. Dette var bare et lite utvalg av rariteter; det er svært mange av dem. Foregår det ingen kvalitetskontroll på disse nettsidene av noen som styrer mangfoldsårets profil? Her får private aktører reklameplass, og lytterkurs til Stavanger Symfoniorkestres konserter får mange treff, uavhengig av om de er relevante for mangfoldsåret. Eller mener man virkelig at den vestlige klassiske musikktradisjonen nå er så marginalisert at den får delta på minoritetenes premisser? Og mener man at enhver guidet tur i Oslo på engelsk er et bidrag til mangfoldet? Det tviler jeg på at sekretariatet mener, og derfor tolker jeg dette dit hen at det skyldes at alle som vil være med får henge på uten noen form for siling eller kvalitetskontroll.

En ting er at året er for alle, noe annet er å ta inn kreti og pleti på programsidene. Så lenge mangfoldsårets offentlige profil og program er det samme som summen av det aktørene selv legger ut på nettsidene (de kan sågar bruke den offisielle mangfolds-logoen), ville det vært sterkt fordelaktig om det stiltes noen krav til deltagelse som handlet om relevans for mangfoldet. Nå er det mildt sagt lettvinnt å få bli med, og den brede mangfoldsdefinisjonen som er lagt til grunn, gjør det enda lettere. Sekretariatet har selv lansert noen prinsipper for ulike tilnær-

mingen til hva som er mangfold; aktiviteten kan være av aktører med minoritetsbakgrunn, i samarbeid med minoriteter, handle om mangfoldsproblematikk eller være for et mangfoldig publikum. Hvorfor ikke anvende disse kriteriene til deltagelse i mangfoldprogrammet? Aktørene som vil delta må selv begrunne hva slags aktivitet de melder seg på med og begrunne dens relevans. De som ikke oppfyller noen av disse kravene, får ikke med sitt arrangement i Mangfoldsåret 2008.

Media og idrett?

I den samme oppryddingen, bør det skilles mellom aktiviteter som pågår uavhengig av om det er mangfoldsår og de prosjektene som er initiert fordi det er mangfoldsår. Da kunne man få en klarere formening om hvilke aktører som bestreber seg på å gjøre noe med situasjonen akkurat i 2008, og de aktørene som allerede beskjeftiger seg med minoritets- og mangfoldskultur.

Siden Mangfoldsåret 2008 ikke har avgrenset seg til etnisk mangfoldighet, finner man eksempler på svært ulike bidragsyttere til mangfold i programmet. Her er teater og opera for psykisk utviklingshemmede, aktiviteter som omhandler religiøst mangfold, interkulturell fotball og sågar et dyslektiker-arrangement. Det er selvsagt oppløftende å lese at det finnes så pass mange forskjellige kulturaktiviteter i dette lille landet. Hvis man er blant dem som mener at mangfold er en positiv verdi som et samfunn bør etterstrebe, er det mye å glede seg over i programsidene. Man må hele tiden ha i mente at det finnes

dem som ikke har mangfold som positiv verdi; de som mener at mangfoldighet forstyrrer den nasjonale harmonien, kulturarven og kristendommen. Slik sett kan man allerede nå konstatere at det finnes et kulturelt mangfold i Norge, og programmet til Mangfoldsåret gjør mangfoldighetene synlige i samlet flokk. "Målet om å synliggjøre det mangfoldet som allerede finnes", synes langt på vei oppnådd.

Til tross for stort mangfold innenfor kunst- og kulturaktører, glimrer både media og idretten med sitt fravær? Et par kategorier er opprettet under programposten, men der er det skralt med aktiviteter. Under media ligger det stort sett filmaktiviteter, og under idrett er det kun et par fotballaktiviteter arrangert av Kristent Interkulturelt Arbeid. Burde man ikke enten inkludere media og idrett på ordentlig, eller bestemme seg for at mangfoldsåret handler om kunst og kultur i smalere forstand?

For mange mangfoldigheter?

Som politisk og ideologisk prosjekt – dette mangfoldsåret er faktisk direkte initiert fra kulturminister Giske – er året atskillig mer problematisk. For det første: Å gjøre alle minoritetsgrupper til den Andre (i forhold til helt funksjonsfriske hvite nordmenn) som skal representerer mangfoldet, har sine omkostninger. Det visker ut forskjellene mellom dem: samer, dyslektikere, utviklingshemmede og innvandrere havner i samme kategori. Det er lite sannsynlig at en franskutdannet iransk billedkunstner vil identifisere seg med en amatørskuespiller med down syndrom. Og er i det hele tatt mennesker med en annen seksuell legning – enn den normale heterofile – ekskludert fra kulturlivet?

Lettvinnt å få bli med!

Forskjeller redusert til Mangfold

Per Olav Sara lærer Mina Hagh Mohammadi å kaste lasso.

Er ikke homofile snarere overrepresentert?

Utviklingen de siste tiårene har gått den andre veien, nemlig at man hele tiden forsøker å finne nye forskjeller i enhver kategori: en innvanderer er også mange andre ting enn en innvanderer, en kvinne er ikke kun en kvinne osv. I forlengelsen av en slik tenkning, burde man heller arbeidet for å distingvere mellom så mange ulike mangfoldstyper som mulig og fokusert på forskjellene mellom for eksempel estetisk, etnisk og religiøst mangfold. Først ved hjelp av slike distinksjoner blir det tydelig at man står overfor helt forskjellige integrerings- og inkorporasjonsproblemer som igjen krever ulike kulturpolitiske strategier. Etniske minoriteter har andre

integreringsutfordringer i det norske kulturliv enn homofile, utviklingshemmede og dyslektikere.

Slik mangfoldsårets program og profil fremstår på tampen av 2007, kan man ikke skille den ene ingrediensen fra den andre. Som allerede nevnt er alle forskjeller redusert til Mangfold med stor M. Videre skilles det ikke mellom kunstprosjekter og kultur i bred forstand (fotball, mat, amatøraktiviteter). Det kunne styrket både profilen og programpresentasjonen å skille mellom et såkalt eksklusivt og inklusivt kunstkretsløp, der det første handler om profesjonelle kunstnere og kunstinstitusjonene, og det andre handler om amatørkultur og deltagelse i bred forstand. Det er strengt tatt bare

i det eksklusive kretsløpet de virkelige kampene utspiller seg, fordi her råder en tro på kunstnerisk kvalitet, kunstens frihet og profesjonalitet, som i seg selv fungerer ekskluderende for nykommere (mer om dette senere). De to kretsløpene representerer helt ulike integreringsproblematikk, og krever forskjellige kulturpolitiske løsninger.

Pessimistisk

Videre blir det vanskelig, om ikke umulig, å lage kulturpolitiske virkemidler ut fra en så stor mangfoldskategori som her er lagt til grunn, men det var vel heller ikke meningen. Snarere enn vilje til systematisk kulturpolitisk tenkning og handling på dette feltet, synes året 2008 å være en begeistret hyllest

til mangfoldet. Målsettingen med året er vage – synliggjøre, styrke, stimulere, øke kunnskap og respekt osv – og i og for seg lette å oppfylle uten at det får

ingsår med hundre eller tusenvis av prosjekter får noen som helst langsiktige konsekvenser på et mer strukturelt nivå. Uten sammenligning for øvrig: Selv

vet, enn minoritetskunstnere inn i norsk kulturliv. Hva er det som står på spill?

Institusjonell rasisme

Grunnene til at vi trenger et mangfoldsår finnes både i historien og i vår samtid. For aktører i det eksklusive kunstkreisløpet er integreringsmål når det gjelder minoritetskunst og mangfoldskultur problematiske, fordi de oppfattes som eksterne og instrumentelle i forhold til kunstens egen logikk. Slike kulturpolitiske mål er relativt uforenlige med en kunstinstitusjon som har frihet, kvalitet og nyskapning i seg selv som høyeste verdi. Den vestlige kunstinstitusjonen er uhelbredelig eurosentrisk i sin oppførsel, født som den er på europeisk jord på 1700-tallet. Den fordrer helt bestemte ting av dens utøver:

- en vestlig forståelse av kvalitet – knyttet alene til kunstverkets form
- en insistering på kunstens frihet – frihet fra blant annet politisk innblanding
- en vestlig forståelse av profesjonalitet – knyttet til bestemte autoriserte utdannelsestinstitusjoner som oppfyller kvalitetskravene over en vestlig sjangerforståelse knyttet til mange hundre års stilhistorie innenfor hver kunstform

En slik tenkning, noen vil kalle det en tro, fører til institusjonell rasisme i kunstfeltet: Selv om individene i kunstlivet ikke er rasistiske og ekskluderende, fører regler, normer og handlinger i feltet til rasistiske konsekvenser. Som for eksempel: Når vi ikke ser pakistanske skuespillere i norske oppsetninger på teatrene, skyldes det ikke minst scenerealismen som form og norm. Både Peer Gynt og Nora var hvite og

Bilder: Scanpix

Av Anne-Britt Gran

Anne-Britt Gran er dr.philos på avhandlingen "Hvite løgner/sorte myter" – det etniske på modernitetens scene (UniPub 2000), og hun evaluert den forrige mangfoldsatsingen "Mosaikk – programmet for kunst og det flerkulturelle samfunn" (Norsk kulturråds rapportserie nr. 28, 2002)

noen praktiske konsekvenser på kulturpolitisk sikt. Jeg mener altså ikke at det er galt å hylle mangfoldet med et markeringsår, men jeg synes det er synd at man begrenser det til denne hyllest, siden vi garantert aldri får et nytt mangfoldsår som kun skal handle om kulturpolitiske virkemidler.

Nå er det et uttalt mål at markeringsåret skal være starten på en prosess og ikke slutten, og det håper jeg blir tilfelle. Samtidig er jeg både skeptisk og nærmest pessimistisk med hensyn til effektene av et slikt markeringsår i seg selv. Det er ingen garanti for at et marker-

gigantiske OL - arrangementer der det satses enorme beløper på å sikre ettervirkningene, viser seg å mislykkes.

Bortsett fra å bevilge noe mer penger til såkalt flerkulturelle institusjoner og aktiviteter, hvilket var på tide, gjøres det foreløpig lite fra departementalt hold for å få til mer dyptgripende strukturelle endringer i feltet. Virkemidler som systematisk kvotering, øremerking av midler, overføring av midler og økonomiske incentiver for å oppfylle mangfoldskrav er foreløpig fraværende i kulturpolitikken. Det er symptomatisk at det er lettere å få kvotert kvinner inn i styrer i næringsli-

norske i Ibsens skuespill. En svart Peer er rett og slett ikke realistisk i kunstnerisk forstand.

I Norge spiller pakistanske skuespillere stort sett seg selv: pakistanske innvandrere (jfr tilbakevendende debatt i media om akkurat skuespillerrollen). Begrunnelsen for hvorfor det er slik, er alltid kvalitet. Skuespillere med minoritetsbakgrunn er ikke faglig gode nok. Hvis derimot minoritetskunstnere (håpløst begrep forøvrig, men spørsmålet om begrepsbruk er for stort å ta i denne sammenhengen) tilfredsstiller de vestlige kunstkriteriene, noe en rekke såkalt postkoloniale billed- og performancekunstnere gjorde til gangs, så åpner døren seg til vestlige kunsthus. For vestlig utdannede og skolerte minoritetskunstnere er spørsmål om kvotering og øremerking av midler like håpløst som for de vestlige kunstnerne: Her skal det konkurreres på like (vestlige) vilkår.

Mangfoldsspørsmålet handler for lite om et mangfold av kvalitetskriterier. Det eksisterer en stille konsensus i enhver vestlig kunstform om hva som er kvalitet (når man strides er det alltid innenfor den samme diskursen; for eksempel for og imot figurativt maleri med modernismen som venn eller fiende). Å slippe til alternative kvalitetskriterier som ikke handler om form og/eller et bestemt håndverk der dette kreves, sitter svært langt inne i kunstsystemet.

Derfor trengs det så absolutt et mangfoldsår, sikkert ti, fordi dette går ikke av seg selv, Vi trenger en debatt som i større grad handler om etnisk representasjon i kulturlivet, og om hva som er kulturpolitisk mulig å gjøre for å forbedre den representasjonen. Det er ingen grunn til å tro at våre kulturinstitusjoner vil gi fra seg de økonomiske og kulturelle privilegiene de har opparbeidet seg gjennom over hundre år. Og det er historisk sett all grunn til å tro at de vil integrere minoritetskunstnere og mangfoldsproblematikken på sin egen måte og på sine premisser. Da kan det fort komme til å handle om assimilasjon – det å gjøre noe likt noe annet – og det har aldri gavnet mangfoldet.

15 år som leverandør av strekkodeløsninger!

Interconnect as
- to streker under svaret!

Postboks 118, 1332 Østerås
Tlf. 67 16 64 00 • Faks 67 14 97 20
E-post: bjorn.apold@interconnect.no

Etikett- og strekkodeskrivere fra DATAMAX

Interconnect tilbyr et komplett sortiment av etikett- og strekkodeskrivere. Våre systemer er markedsledende for bruk i bibliotek, og vi har de de beste referanser.

Bartender etikett program – gir deg fleksibilitet

Bartender er et meget avansert, men samtidig brukervennlig program for utforming og produksjon av etiketter. Programmet støtter nær sagt alle skrivere som finnes på markedet, strekkodeskrivere inkludert. Data kan hentes fra tastatur, fil eller database. Vi leverer etiketter og fargebånd. Etikettene er meget slitesterke og har et lim som fester meget godt over lang tid.

Strekkodelesere fra Hand Held PRODUCTS

Interconnect tilbyr et komplett sortiment av strekkodelesere fra Hand Held Products. Selskapet har lang erfaring og ligger til enhver tid i forkant teknologisk.

Interconnect tilbyr pålitelig og fremtidsrettet strekkodeutstyr som enkelt, raskt og økonomisk gir deg det du trenger for ditt bibliotek!

Kontakt oss: www.interconnect.no
Telefon: 67 16 64 00 - Telefaks: 67 14 97 20

Maktens hjelpere

Det første mange opplever når de begynner å jobbe på Stortinget, er informasjonssjokk. Da er det godt å ha et velfungerende bibliotek i huset.

» Mens jeg gikk på Statens bibliotek- og informasjonshøgskole på begynnelsen av 1980-tallet, hadde jeg sommerjobber på Stortingsbiblioteket. Jeg var heldig. Jeg hadde en behagelig arbeidstid, til og med kortere enn normal statlig sommertid, jeg hadde muligheten til å spise rimelig og godt i selveste Stortingsrestauranten og lytte til hva Johan J. Jakobsen og Kjell Magne Bondevik sa på nabobordet, jeg hadde æren av å finne fram aviser til Fridtjof Frank Gundersen eller Stein Ørnhoi, men ikke minst, jeg lærte mye om den norske staten og hvordan

den var skrudd sammen fra de ytre kommuneetater og inn til de innerste gemakker på Løvebakken. For de ansatte ved biblioteket hadde gode kunnskaper om slikt – da som nå.

Mange tror at biblioteket ligger i selve Stortingsbygningen, det gjorde det en gang i tiden, men ikke nå. Stortinget har vokst både horisontalt og vertikalt, selv om det ikke syns utenfra. Under Wessels plass ligger det katakomber av korridorer, møterom og magasiner, og det kvartalet som blant annet huser Halvorsens Conditori – og Stortingsbiblioteket – blir

stadig mer fylt av Stortingets administrasjon.

Jeg stanser utenfor Prinsensgate 26. Den gang på 80-tallet kunne jeg bare nikke til securitasvakten og smette opp trap-pene, så var jeg der. I dag er det sikkerhetsklarering á la Gardermoen for en utenforstående som meg. Sekken sendes til gjennomstråling, det piper av mobilen i lomma. Men jeg slipper å ta av meg beltet.

Oppe i biblioteklokalene er forandringene så store at det er vanskelig å kjenne seg igjen. Det har vært bygd om minst to ganger, og det bakenforliggende

gårdsrommet har fått tak og har blitt en del av lokalene. Men det er ikke bare på det ytre det har skjedd forandringer. De største forandringene, til tross for

Stortingsbibliotekar Gro Sandgrind og Jarle Skjørestad, leder for utredningsseksjonen.

mange månedsverk med mureri og snekreri, går på innholdet i bibliotekets tjenester og hvordan de utføres.

Gorbatsjov med o eller a?

Før internetts tid hendte det ikke sjelden at en bruker kunne ringe eller stikke innom biblioteket for å spørre hvordan Gorbatsjov staves, forteller en av de ansatte. I dag kan alle slå opp på nettet og finne det ut i løpet av få sekunder. For internett har revolusjonert Stortingsbiblioteket, som alle andre biblioteker – ikke uten utfordringer.

– Fordelen med nettet er at vi raskt kan finne svar på veldig mange av de spørsmålene brukerne lurar på. Ulempen er at brukerne ofte vil ta skjeen i egen hånd, men uten å ha den ballasten i informasjonssøking som kreves for å gjøre gode søk.

Dessuten er den fysiske samlingen vår fortsatt uhyre verdifull, det er langt fra alle svar som kan finnes på nettet, sier stortingsbibliotekar Gro Sandgrind.

Brukeropplæring blir i kjølvannet av utviklingen av internett kanskje enda viktigere enn før. Biblioteket tilbyr derfor alle representanter, nyansatte og andre interesserte opplæring i å søke på nettet og informasjon om hva som finnes av ressurser og muligheter i biblioteket.

Det kan medierådgiver i Senterpartiet, Ivar Vigdenes, skrive under på. Han berømmer med varme ord det informasjonsmøtet han deltok på da han var ny. Her forsto han raskt at han sto overfor et profesjonelt og ressurssterkt bibliotek, og det har han siden fått bekreftet i praksis.

– Det første jeg opplevde da jeg kom til Stortinget, var et formidabelt informasjonssjokk. Jeg nærmest druknet i informasjon. Å selektere hva som er viktig, hva som vil kunne brukes, blir derfor enormt viktig. Her kommer biblioteket inn som en kjemperessurs, sier Vigdenes.

– For en serviceinnstilling, maken skal du lete lenge etter i det vidstrakte land, slår han fast og gir et eksempel fra et par dager tilbake. Han hadde fått en referanse til en engelsk studie som han gjerne ville vise til i en saksforberedelse, men han kunne ikke finne rapporten, uansett hvor mye han googlet. Da tok han kontakt med biblioteket og lurte på om de kunne hjelpe.

– Jeg hadde så vidt rukket å snu meg i stolen, før svaret kom. Joda, det var en rapport, men den var ikke offentlig tilgjengelig. På internett finnes det derimot en rapport med samme tema og utgiver, men

utgitt året etter, Stortingsbiblioteket kunne eventuelt kontakte sitt nettverk – det engelske parlamentsbiblioteket og skaffe rapporten.

Vigdenes er også meget imponert over de løsningsene biblioteket har laget for nyhetsovervåkning på intranettet, Løveporten. Her kan man søke på alt av norske nettaviser, i tillegg har man tilgang til et stort antall aviser som

pdf-format.

– På denne måten får jeg Stjørdalsposten like tidlig her, om ikke tidligere, som hjemme i Stjørdalen, sier Vigdenes. Det piper i mobilen hans og han er nødt til å løpe.

Nyheter på intranettet

Den gang jeg trakk rundt i korridorene på 80-tallet var det presseklipp på papir som var den fremste kanalen for nyhetsovervåkning på Stortinget. Det ble brukt mye tid på å finkjemme et bredt utvalg aviser for nyheter som kunne interessere representantene og deres rådgivere. Fortsatt gjennomgår to bibliotekarer hver dag et utvalg aviser og velger ut relevante artikler til dagens papir-presseklipp forteller Sandgrind.

– Dette kan høres gammeldags ut i en elektronisk tidsalder. Men fremdeles ønsker mange av brukerne denne tjenesten. Flere av representantene tar med seg heftet inn i stortingssalen eller leser på bussen eller trikken.

Men det er selvsagt nettet som er hovedkanalen i dag. Biblioteket har blant annet lagt stor vekt på å gjøre intranettet så attraktivt og effektivt som mulig. Nyhetsovervåking, er et viktig stikkord. Overvåkingen har fokus på representantenes individuelle behov. De gir opp-

Stortingsbiblioteket skal være åpent og tilgjengelig og støtte opp om den parlamentariske prosessen.

Ivar Vighenes (SP) får god hjelp av bibliotekar Nina Tandberg Svendsen.

daterte oversikter over nyheter hvor representantens navn er nevnt, nyheter fra hennes hjemfylke eller hvor hans parti er nevnt, eller som er relatert til komiteenes emneområder. Nyhetsovervåking er tilgjengelig for alle i Stortinget. Det betyr at politiske rådgivere kan følge med på nyhetsprofilen til "sine representanter".

En annen nyttig tjeneste er "finn lignende". Dersom noen ønsker å følge opp et nyhetsoppslag, kan man bruke "finn lignende" og finne andre artikler om samme tema, og eventuelt tidligere saker.

Det brukes mye tid på å finne bakgrunnsinformasjon og eldre nyhetsoppslag i forbindelse med saker og politiske utspill, forteller Sandgrind. I Løveporten finner man en enkel og kraftig søkemulighet mot et utvalg nyhetskilder.

– Fordelen er at du kan skrive inn spørsmålet ditt i vanlig språk, klippe og lime inn tekst, eller skrive inn noen stikkord.

La oss ta et eksempel: Hva mener Fremskrittspartiet om differensiert arbeidsgiveravgift? Du vil få presentert de mest relevante artiklene ut fra det du skrev inn. Dersom en av artiklene er "midt i blinken" for hva du er ute etter, kan du benytte en "finn lignende"-funksjon til å finne andre artikler om det samme, sier Sandgrind.

Ny krevende bruker

I 1999 så en nyskaping dagens lys på Stortinget, Utredningsseksjonen, og dermed fikk biblioteket en ny og viktig bruker. Seksjonen gir faglig bistand til representanter, partigrupper og komiteer. Tjenesten er forankret i Stortingets administrasjon som en del av politikernes støtteapparat utover egne gruppesekretariater. Oppdragene kan være av veldig forskjellig art, forteller seksjonsleder Jarle Skjørestad, og nevner parlamentariske forhold i andre land, skattelovgivning, transport, voldsoffererstatning, økonomisk kriminalitet, EU-

spørsmål – med andre ord alt som kan tenkes å dukke opp av problemstillinger i Stortinget.

– Her kommer biblioteket inn som en viktig støttespiller. Etter at seksjonen har mottatt en bestilling og satt den på kjøreplanen, starter man gjerne med et litteratursøk. Hva er det skrevet om temaet fra før, i hvilken form, på hvilke språk, er spørsmål vi få avklart tidlig i arbeidet, sier Skjørestad.

Samtidig jobber seksjonen - og biblioteket - etter retningslinjer som sier at besvarelsene skal være faglig korrekte, partipolitisk nøytrale, oppdaterte og presise. Her er det lett å gå seg vill, og faren for å ende opp med altfor mye informasjon, er alltid til stede, mener Sandgrind.

– Derfor må vi bruke den kompetansen vi har til å presisere søkene. Ofte skal utredningen gjennomføres i løpet av en ukes tid, og da kan vi ikke drukne brukeren i bakgrunnsmateriale.

Tekst og foto:
Odd Letnes

Heftig dansk debatt

» I den danske bibliotekverdenen startet året med en heftig debatt. Den ble utløst av en av et avisintervju med den nye sjefen for København Kommunes Hovedbibliotek, Pernille Schaltz: Flere gamle bøker skal til depot, og reolene skal fylles av aktuelle bøker som faktisk lånes. De skal ikke stå med ryggen ut, men med forsiden ut. Ved siden av skal man finne de meste aktuelle fagbøker, biografier, data- og tv-spill og andre digitale tilbud.

En av visjonene er at hovedbiblioteket skal være "Byens Hus" med et bredt kulturtilbud, utstillinger og kommersielle kulturaktiviteter. I Ålborg, hvor Schaltz har vært utviklingssjef, er man allerede godt i gang med å omdanne biblioteket til et slikt kultursenter.

– Kanskje vil noen av de diskusjonene vi har i bibliotekverdenen provoserer folk som elsker bibliotekene – fordi vi vil fjerne noen av bøkene. Jeg vet også godt at det er provoserende, men biblioteker er altså mer enn bøker, og det skal vi ta en diskusjon om, sier Schaltz til avisen Politiken. Og diskusjon har det blitt og den pågår fortsatt.

Bok og bibliotek vil komme tilbake til den danske debatten i nr 2/08, og blant annet gjøre et intervju med Pernille Schaltz. Se også leder, side 5.

Ukritisk Google-generasjon

» Mangelfull evne til kildekritikk og blind tro på de kommersielle gigantene er i ferd med å produsere en generasjon elever og studenter som sultefores på næringsfattig informasjon, skal vi tro en fersk rapport fra England.

Google-generasjonen (født etter 1993) har lave ferdigheter i informasjonssøking og viser liten evne til kildekritikk. De er rastløse på nettet, leser lite av det de finner, og bruker Google og Yahoo som sin første – og ofte eneste – vei til informasjon. Unge brukere ser ut til å være mer opptatt av at de finner noe enn hva de finner. Søket stopper når de finner noe som ser ut til å dekke behovet, uansett om søket har vært godt eller ikke. De blar sjelden lenger enn side 2, og tar sjansen på at resten av de 10 000 treffene ikke er interessante. Disse brukerne synes ofte at bibliotekenes nettressurser er kjedelige, og vender seg derfor til de kommersielle søkemotorene. Det er kulere å søke på Google enn British Library.

Dette er ett av funnene i en rapport som nylig ble publisert i England.

– Unge brukere født etter internettets "big bang" mangler et mentalt kart over informasjonslandskapet og det påvirker deres evne til å søke og vurdere informasjon, mener Ian Rowlands, ved University College London. Rowland stikker med sin rapport hull på myten om at det er de unge som har vokst opp med internett, som er det mest avanserte brukerne og at Gutenberg-generasjonen er sinkene.

Rowland retter også kritikk mot bibliotekene og bibliotekarene. Han frykter at bibliotekene – i en tid hvor internett er kongen – ikke klarer å henge med i utviklingen og dermed blir oppfattet som irrelevante av brukerne. Lederen for British Library, Lynne Brindley, tar kritikken inn over seg: – Bibliotekene må akseptere at fremtiden er nå!

– Bibliotekene tilbyr ofte sine ressurser på en måte som er langt mindre intuitiv enn de mest brukte søkemotorene. Bibliotekarene må bli bedre til å forstå hvordan den oppvoksende generasjonen faktisk beveger seg innenfor en virtuell sammenheng, hevder rapporten. Les mer på British Librarys nettsider: [/www.bl.uk/news/2008/pressrelease20080116.html](http://www.bl.uk/news/2008/pressrelease20080116.html)

Revolusjon i “Kakepyntdepartementet”

Eg trur Giske vil tene på å vere litt meir audmjuk både overfor Kulturrådet, Rådets medlemmer og dei mange som meiner at armlengdesprinsippet har vore eit svært tenleg styringsprinsipp i norsk kulturpolitikk i meir enn 40 år.

» » "Man kan mene mye om måten han (Trond Giske) gjør det på, men han får kulturpolitikk til å bli viktig, og unngår å fremstå som om han leder et kosedepartement. Det er verdifullt." Det er artisten Haddy N'jie som formulerer seg slik i Morgenbladet 18. januar i år. Eg trur den travle og dyktige norsk-gambiske artisten, som også har fått plass i Løken-utvalet, uttrykkjer det mange i norsk kulturliv, ikkje minst i musikklivet, har observert dei siste to åra: Vi har fått ein sterk kulturminister med evne og vilje til meir makt og nye pengar.

Og er det kanskje ikkje nett-opp dette mange av oss lenge har etterlyst? For ikkje sidan Hallvard Bakke sist på 1980-talet har Noreg hatt ein kulturminister som har drive politikk. Borgarlege politikarar som Anne Enger Lahnstein, Åslaug Haga og Valgerd Svarstad Haugland valde seg alle det vesle og ubetydelege Kulturdepartementet for at dei

skulle få rikeleg med tid til å vere partileiarar samstundes. Og Arbeidarpartiet har gitt Kulturdepartementet i gåve til politisk urøynde og poserende kunstpersonligheter som Åse Kleveland og Ellen Horn. Kulturministrane Eleonore Bjartveit (KrF) og Turid Birkeland (AP) er det knapt nokon som hugsar.

Knut Olav Åmås "avslørte" sommaren 2005 i ein artikkel i Aftenposten det vi alle visste frå før: I Kulturdepartementet er det byråkratane som bestemmer. Og han som siste tiåret har hatt den verkelege politiske kulturmakta i Noreg, er avdelingsdirektør i Kulturavdelinga, Stein Sægrov. Alle i den norske museumsverda, og dei fleste i biblioteksektoren, veit kven denne dyktige toppbyråkraten er. Utan Sægrov hadde det knapt vorte noka ABM-reform. Men han står aldri offentleg fram. På nettet finn eg ikkje eit einaste bilde av mannen.

Trond og Bjartmar

"Kakepyntdepartementet" kalla Åmås Kulturdepartementet. Kulturpolitikk er "meget billig symbolpolitikk". Sidan Bjartmar Gjerde og Johs. Aanderaa på 1970-talet har ingen, med eit visst unntak for Hallvard Bakke, gjort forsøk på å endre dette. Dette gjeld også Åse Kleveland. Ho har, i alle fall på utsida, fått eit ufortent godt rykte som kulturminister. Men (også) Kleveland var langt meir poserende enn politiserande. Ho stanga mot byråkratiet i departementet, og, endå viktigare, ho vart heile tida møtt med mistru frå mange i sitt eige parti. Derfor fekk heller ikkje ho utretta stort i sine meir enn fem år som kulturminister. Berre det delvis mislykka Norsk Form står igjen.

Det er annleis med Trond Giske. Han er, som Bjartmar Gjerde i si tid var det, ein 100 pst. allroundpolitikar. I Stolten-

berg I-regjeringa styrte han eit stort og viktig departement. Han er sjølv sagt ikkje tilfreds med symbolpolitikk og kakepynt. Representasjonsoppdrag mislikar han visst. Men han elsker festivalar.

"Kulturrevolusjonen er i gang. Men vi har bare sett begynnelsen på hva Trond Giske er i stand til," skreiv Yngve Kvistad i VG 1.12.2006. "Strengt tatt gjør Trond Giske bare det flere av hans forgjengere skulle ønske de selv hadde gjort." Som Hallvard Bakke sa det: Ein statsråd må styre frå dag éin, viss ikkje vert han sjølv styrt frå dag to og resten av tida si som statsråd.

Og Giske tok styringa med det same. Han aukar budsjetta. "Et paradigmeskifte i ressursbruken til kultur," skryter han sjølv til Morgenbladet. Han skiftar ut folk i sentrale styre og verv i kunst- og kulturlivet. Ein rett og ei plikt han har. Kulturlova, som har vore omsnakka i 30 år og som ikkje minst departementsbyråkratiet har motarbeidd, har kome på plass. Og no har han nemnt opp eit eige AP-tungt utval, Løkenutvalet, som på rekordtid skal gjennomgå prinsipp, arbeids- og ansvarsdeling for floraen av statlege tilskot på kulturområdet. Alt 1. februar kjem delutgreinga om det rytmiske musikkfeltet. Resten av kulturlivet lyt vente til 1 juni.

Få kritiske merknader

Kulturlivet jublar, stort sett. Dei er glade for auka budsjett og meir pengar. Og dei stadig fleire kunstnarane våre helsar sjølv sagt byråkratireduserande tiltak velkomne. Ein smart miks av Giske. Eller som det heiter i Morgenbladet: "Giskes millioner «smører» et kulturfelt som i øyeblikket granskes, endevendes, evalueres og filleristes." Giske sjølv formulerer det slik: "Hvis du omorganiserer samtidig med

at du sparer penger, kommer alle piggene ut hos institusjonene – en helt naturlig reaksjon, selvfølgelig. Men nå kommer det penger samtidig som man endrer – det gjør det utrolig mye lettere.”

Dei kritiske merknadene er få. Aftenposten er sjølv sagt bekymra. Det høyrer med. Og Giske sjølv har, forståeleg nok, valt seg Aftenposten som organ for å kome med sine kulturmeldingar til den kulturinteresserte norske offentligheten. Rett før jul i fjor skreiv statsråden ein uklår kronikk der han særskilt prøvde å få fram at tilskotsordningane som Norsk kulturråd forvaltar, er lite gjennomsiktlege, og at statsbudsjettet er forma ut slik at det er vanskeleg å finne ut av kva Kulturrådet brukar pengane sine til.

Giske synest her heilt å gløyme at det er hans egne byråkratar som skriv budsjettproposisjonen for Kulturdepartementet. Giske vil at Kultur-Noreg må verte meir ope, og gi Stortinget meir innflytelse. Vi må ta farvel med embetsmannsstaten også på kulturfeltet (dvs. Kulturrådet ?), konkluderte han.

Konspirasjonsteori

I Stortinget har det kome særskilte kritiske merknader frå dei borgarlege opposisjonspartia. Dei skjønner at stridens kjerne er forholdet mellom Kulturdepartementet og Kulturrådet. I budsjettinnstillinga for 2008 peikar kulturkomiteens medlemmer frå V, H og KrF på at det no skjer ei sentralisering av makt til ”politiske organer, noe som er uheldig i forhold til behovet for et fritt og uavhengig kulturliv.” Dette er særskilt uheldig i ein periode der dei statlege tilskota aukar.

Behovet for ”en grunnleggende diskusjon om Norsk kulturråd” vert etterlyst. Medlemmene for dei tre partia finn det ”påfall-

ende at Regjeringen systematisk undergraver Norsk kulturråds selvstendige stilling før Løken-utvalget har avgitt sin innstilling.” Dei krev at moglege endringar i Kulturrådets stilling og status må kome til Stortinget som ei godt førebudd og grunngeven sak, ”og ikke kamufleres i en vanlig budsjettproposisjon.”

”Konspirasjonsteori,” seier Giske. For Kulturrådet har fått stor budsjettvekst under hans regime, og det har ikkje skjedd noka maktoverføring frå Rådet til departementet. Til Ballade.no seier Giske at han stort sett er tilfreds med Rådet slik det fungerer i dag, og at vi treng ”armlengdes avstandsorgan for å skille mellom de kulturpolitiske bestemmelsene og den skjønnsmessige, faglige og kunstneriske friheten.”

Men Giske er klår på at Stortingets makt skal styrkjast. Frå no av er det Stortinget, ikkje regjeringa, som derfor skal foreta hovudfordelinga av Kulturrådets budsjett. Kva dette betyr i praksis, er uklårt. Giske seier òg at det i dag er eit redusert behov for å nytte Kulturrådet som eit rådgivande organ for Kulturdepartementet. For no har departementet sjølv ”mange dyktige fagfolk som kan gi råd, noe som har gitt den første delen av Kulturrådets mandat større plass og mer penger.” Betyr det kanskje avvikling av den vellykka forskingsverksemda til Rådet?

”Eingongslyftet”

Skipinga av Norsk kulturråd har vorte karakterisert som det viktigaste ”eingongslyftet” i norsk kulturpolitikk.

Proposisjonen om etablering av Norsk kulturråd og Norsk kulturfond vart vedteken av eit samrøystes Storting i desember 1964. Men det var hissig offentleg debatt om saka hausten

1964. Denne dreidde seg både om finansieringa (omsetningssavgift på vekeblad), om statsdirigering av kulturlivet og om den foreslegne innkjøpsordninga for ny norsk skjønnlitteratur. Mange bibliotekarar var sterkt i mot denne ordninga.

Derimot var det lite ordskifte om dei meir prinsipielle sider ved at Stortinget gav frå seg betydeleg makt til eit uavhengig kulturråd beståande av 11 framtrédande menn og kvinner. Det opphavlege forslaget var at Kulturrådet skulle bestå av 7 regjeringsoppnemnde representantar. Men Stortinget gjekk samrøystes inn for at dette skulle utvidast med 4 medlemmer, alle oppnemnde av Stortinget.

Skipinga av Norsk kulturfond og Norsk kulturråd førte til at tyngdepunktet i norsk kulturpolitikk for ei tid vart flytta frå Kyrkje- og undervisningsdepartementet til Norsk kulturråd. Viktigare var det likevel at Kulturrådet dei første åra disponerte nye, friske pengar som utgjorde meir enn 20 pst. av det samla statlege kulturbudsjettet.

Skiftande tyngdepunkt

Utover 1970-talet skifta tyngdepunktet igjen som følge av den nye og offensive statlege kulturpolitikken som kom med kulturmeldingane (1973-74) og kunstnarmeldingane (1976). Dette var departementets verk. Kulturrådet spelte ei ubetydeleg rolle i utforminga av den nye kulturpolitikken. Og det var departementet som stod for iverksetjinga av politikken. Det galdt dei sterkt aukande tilskota til dei mange kunst- og kulturinstitusjonane, det galdt tilskot til regional og lokal kulturpolitikk og det galdt dei nye og utvida stipendordningane for kunstnarar. I 1970 disponerte Kulturfondet 22 prosent av det samla statlege kulturbudsjettet. I 1978 var an-

delen nede i 8 pst., og heldt seg på 7-8 pst fram til rundt 1990. Frå midten av 1990-talet har nivået vore 5-6 pst.

Dei første åra var på mange måtar Norsk kulturråds beste tid. Men alt tidleg på 1970-talet tok Stortinget tilbake abdikasjonen frå 1964. Maktbalansen i den statlege kulturpolitikken har vore ganske stabil sidan den gongen. Berre under Åse Kleveland spissa det seg litt til. Ho likte ikkje at Kulturrådet tenkte eigne tankar. ”Den dag da Kulturrådet begynner å leve sitt eget liv og ikke er Kulturdepartementets forlengede arm, er de opprinnelige intensjoner med rådet så utvannet at man må stille grunnleggende spørsmål om rådets rolle og eksistens.”

Slik formulerte Kleveland seg i eit internt notat i 1992. Kulturpolitisk historie var ikkje hennar sterke side. Det viste seg også då ho eit par år seinare gjorde alt ho kunne for å hindre at Lidvin Osland fekk byggje opp ei eining for kulturpolitisk forskning i Kulturrådet. Ei eining som, i følge kulturredaktør Jan Landro i Bergens Tidende, no står ”som eit flaggskip i kulturrådsverksemda”.

Sidan Kleveland mislykka forsøk på å hindre denne etableringa har maktbalansen mellom kulturråd og departement vore lite drøfta. Dei to har kanskje ikkje vore så glade i kvarandre, men dei har levd rimeleg bra saman. Viktigaste endringa er at Kulturrådet i tillegg til å forvalte Norsk kulturfond og vere eit organ for bevaring, utvikling og nyskaping i norsk kulturliv, dei siste åra også har fått seg førelagt stadig fleire delegerte forvaltningsoppgåver, og såleis vorte eit halvveges ”kulturdirektorat”. Dette er ein del av ei større reform i statleg forvaltning, der departementa skal konsentrere seg om politiske

Stortingets makt skal styrkjast!

hovudoppgåver, og delegere enkeltordningar til underordna organ.

Norsk kulturråd har i dag ansvaret både for institusjonane Statens Kunstnerstipend og Fond for lyd og bilde, i tillegg til forvaltninga av ei rekkje tilskotsordningar for kulturtiltak over kap. 320, post 74 på Kulturdepartementets budsjett. I 1990 utgjorde Norsk kulturfond 100 pst. av dei midlane som vart forvalta av Norsk kulturråd. I 1999 var denne delen 91 pst. I 2007 var denne delen gått ned til 67 pst.

Lite debatt

I norsk kulturpolitikk har det vore lite debatt om maktfordeling og tyngdepunkt i den statlege kulturpolitikken. Derimot har det vore atskilleg diskusjon og utgreiingar om maktforhold og arbeidsdeling mellom statleg, regionalt og lokalt nivå. Når det gjeld statleg kulturpolitikk, har ein vore mest opptekne av at vi har (hatt) eit lite og forholdsvis usynleg Kulturdepartement, i stor grad styrt av anonyme (men dyktige) byråkratar på vegne av statsrådar som har vore posørar og/

eller hatt mange andre oppgåver enn å styre kulturpolitikken.

Det har knapt vore prinsipielle diskusjonar om statlege styringsformer. Det viktige spørsmålet om ”armlengdes avstand” mellom politikken og kunstens verden har berre i liten grad vore gjenstand for norsk kulturpolitisk debatt. Som medlem av kulturkomiteen på Stortinget i førre periode (2001-2005) viste forresten stortingssrepresentant Trond Giske liten sans for dei prinsipielle sidene ved armlengdesprinsippet. Fleire gonger ville han instruere Rådet om å gjere særskilte vedtak.

Armlengda har utan tvil vorte kortare dei siste åra. Men det er først siste månadene at dette har skapt tilløp til uro; blant opposisjonspolitikarar, aviskommuntatorar, nokre medlemmer av Kulturrådet og enkelte forskarar. Kulturlivet sjølv har, som Giske trudde, ikkje brydd seg så mykje. Dei følgjer pengane. Heller ikkje politikarar frå regjeringsspartia har vist synleg interesse for dei prinsipielle sidene ved utviklinga.

Norsk kulturråd er no sett under betydeleg press frå ein sterk kulturminister. Giske vil knyte Rådet sterkare til Stort-

inget. I praksis betyr sjølvsagt dette Kulturdepartementet. Giske vil halde fram avkortinga av armlengda, slik han fleire gonger før praktisk har teke til orde for. Departementet skal derfor leggje fleire føringar på Rådets forvaltning av Norsk kulturfond. Til Aftenposten sa Giske at det er "embetsmannsstaten" som rår i Kulturrådet. Giske har også tydeleg signalisert at han vil redusere kulturbyråkratiet – i Kulturrådet og andre stader. Han vil òg redusere Kulturrådets rolle som kulturpolitisk rådgivar.

Det kan knapt bety noko anna enn at han vil byggje ned Kulturrådets vellykka satsing på kulturpolitisk forskning og utgreiing. Berre få har teke til motmæle. Og det er all grunn til å merkje seg at leiar i Kulturrådet, nasjonalbibliotekar Vigdis Moe Skarstein, så langt ikkje har sagt eit einaste ord om saka. Det byrjar etter kvart å bli påfallande. Men igjen – kultur-Noreg er heilt taust; også om dette.

Anonymt Kulturråd

Norsk kulturråd har lenge vore eit relativt anonymt organ, som få utanfor kjernetroppene i kulturlivet har særleg kjennskap til. Akkurat slik noverande medlem av Kulturrådet Knut Haavik gav uttrykk for då han i 2005 vart oppnemnt av Stortinget til å ta sete i Kulturrådet. Haavik visste på førehand ingenting om Kulturrådet. Norsk kulturråd spelar altså ei ubetydeleg rolle i den norske offentligheten.

Altfor lenge har det vore altfor stilt rundt denne institusjonen. Når Rådets posisjon og rolle no vert utfordra av sjølvaste kulturministeren, er det derfor få som reiser seg og kjem med indignerte protestar. Kulturrådet sjølv må bere mykje av ansvaret for dette. Den noverande situasjonen med ein leiar (Moe Skarstein) og ein direktør (Ole

Han elsker festivalar...

Jacob Bull) som slett ikkje er på talefot, gjer heller ikkje situasjonen lettare for Rådet.

Løkenutvalet sit no med nøkkelen. Kor uavhengig dette utvalet er og i kva grad medlemmene er "handplukka", er vanskeleg å seie. Uansett vil innstillingane frå utvalet få innverknad på Kulturrådets framtidige posisjon i statleg kulturpolitikk. Eg er sjølvsagt samd med Åse Kleveland i at heller ikkje Norsk kulturråd er noka heilag ku. Det kan vere både rett og rimeleg å evaluere Rådet, endre arbeidsformer osv. Men det verkar som mange konklusjonar alt er trekte. Den departementale styringa av Rådet skal styrkjast. Rådet skal miste arbeidsoppgåver. Kanskje skal Rådet verte eit departementalt direktorat? Etter mitt syn hadde det vore ønskjeleg med ei breiare og uavhengig forskningsevaluering av Norsk kulturråd.

Systemendringar?

"Hvis det blir systemendringer, vil de avgjørelsene bli tatt av Stortinget," sa Giske til Ballade. no. Det skulle jo berre mangle! Etter mitt syn er Giske alt i ferd med å ta nokre "systemgrep"

i den sentrale kulturpolitiske forvaltninga. Ikkje noko gale med det; det er kulturstatsrådets rett og plikt. Men ei vesentleg endring av Kulturrådets tradisjonelt frie og sjølvstendige rolle i norsk kulturliv, er naturlegvis ei sak for Stortinget. Og dette er ei prinsipiell sak, som må kome særskilt til behandling i Stortinget.

Vi er ganske mange som lenge har ønskt at det skulle kome ein sterk og politisk dyktig kulturminister i "Kose- eller Kakepyntdepartementet". Det er svært lenge sidan sist. Eg har alltid meint at den beste kulturministeren vil vere ein strategisk dyktig allroundpolitikar med gode politiske og kulturelle nettverk. No har vi fått ein slik. Trond Giske heiter han.

Tok eg feil? Neppe. Men eg trur Giske vil tene på å vere litt meir audmjuk både overfor Kulturrådet, Rådets medlemmer og dei mange som meiner at armlengdesprinsippet har vore eit svært tenleg styringsprinsipp i norsk kulturpolitikk i meir enn 40 år. Sterkare direkte politisk styring og meir detaljert departemental kontroll gir kanskje kulturlivet meir pengar. Men det gir oss ikkje betre kunst.

Av Georg Arnestad
Georg Arnestad er FoU-leiar ved Høgskulen i Sogn og Fjordane. Han arbeider i tillegg med kulturpolitisk forskning og er avisspaltist, debattant og «fylkessynsar» i Sogn og Fjordane.

» Fra feriebloggen

» Som en del av fansen sikkert kjenner til, har undertegnede begått noen bøker i tillegg til tøvet jeg leverer i denne spalten. Det var reklamen. Men man kan ikke bare drive å skrive bøker. Man må gjøre noe noe praktisk for dem og. Bøkene må være tilgjengelige, men kan ikke stå ute heller, mens de venter på å bli lånt. Derfor bibliotek, og et bibliotek trenger en vaktmester.

Eller fem. Hvor mange hoder og hender Driftsavdelingen vår har, er egentlig et definisjonsspørsmål. Hvor mange stillingsprosent går det for eksempel på en kar som på tross av at han er et mirakel, bare er vikar, eller en annen kar som kan alt men ikke alltid gjør det, eller en utkommandert eksmilitær som er som han er uten å trække på tær, eller en sidelengssparka bibliotekar som ikke er kar i det hele tatt, men et stakkars kvinnfolk satt til å lede banden og ikke minst forholde seg til alle besynderlige forhold i forhold til over- undervekk- og sideordnede etater og det hele kan ofte fortone seg som et teater uten at det er noe orden i galskapen i det hele tatt unnatt i den forstand at budsjettet en gang tar slutt. Hilsen Jens og Erlend, og hva var det hun het igjen.

Dermed er den politiske brodden planta også for denne gang og vi kan begynne å slappe av litt. Det gjør jeg. Og ikke bare litt. I stedet for å tulle bort sommerferien da Oslo er stille og varm, hovedutlånet har kortere åpningstid og vi tilsvarende arbeidstid, legger jeg nå

sommerferien i perioden da alt er surt og jævlig i gamlelandet, jula over, hjula spinner og tærne krøller seg i støvletuppene.

Jeg sitter ute og skriver dette med et skadefro smil over leppene forestiller meg at personal-kortene knekker av kulda og Olav slår floke i skranken, der han sitter. Er det is i kranene nå, glatt foran inngangen? Her går ikke an å sitte inne, selv uten T-skjorte. Men ute må den på etter en halvtimes tid. Det er tross alt midt på natta. Damen jeg leier hos, rusler litt i bakgården og sier good afternoon. Jeg må korrigere engelsken hennes.

Det har hun bedt om. Jeg forteller at det er hvitt hjemme i Oslo, på min español miserable som er så miserabel fortsatt, at hun må rette meg. Det er jeg takknemlig for.

Natten er sval og sterneklar. Palmebladene svaier behagelig, jeg hører lyden av en og annen bil (hvorav enkelte låter som styrtende fly under første verdenskrig), men mest stemmer og bikkjer. Og musikk. Det er alltid en eller annen som skal teste høyttalerne på terrassen. Hvor skulle man ellers teste dem? Innendørs er det for varmt til sånt. Hva om man fikk dansefot. Cubanere har minst to hver.

Forleden natt sleit jeg med å sovne, selv om musikken hadde stilnet for lengst, og da jeg endelig klarte det, ble jeg vekket av en amerikaner som sikkert hadde fått ny eksospotte hvis blokaden hadde blitt opphevet, slik flertallet av FNs nasjoner har stemt for utallige ganger ... og nå skulle de fleste

skjønne hvor jeg i skrivende stund befinner meg hen ... og da eksospotta forsvant i det fjerne, hørte jeg de klakkende stilletthelene til chicitaien som var kjørt hjem, i alle fall nesten helt, for det klakket forholdsvis lenge, dermed satte hun i gang nabolaget tøffeste vakthund som fant det nødvendig å gneldre en stund, dette mobiliserte neste hund og skal jeg aldri få en blund, tenkte jeg idet en tredje begynte og da all bjeffingen omsider forstummet, var hanen over gata i gang. Der har du dynamikken i cubansk kultur.

Heldigvis våknet ikke bikja til señoraen jeg leier hos, for den har bodd hos en fetter i USA og forstår bare bredt engelsk; hvis den så mye som prøver seg på et bjeff i utrengsmål, trår min vertinne til med et GOTOYOURBED med en stemme som etter eget utsagn er tilpasset hennes stokk døve mor som også bor et eller annet sted i dette digre huset.

Huset minner meg litt om et annet sjarmerende gammelt bygg. Ærverdig, pussig, trekkfullt, håndverkere over alt, litt skrøpelig i krokene. Denne 68 år gamle Havanaresidensen har en del felles trekk med Hammersborg hovedutlån. Her kommer den elektriske strømmen via et sammensurra sammensurium av ledninger som dingler i stolpene, en norsk elektriker ville fått hikke av synet. Det står faktisk i stil den overmodne elektriske hovedtavla til Hovedutlånet.

Nei, hva er dette? Begynner jeg å få hjemlengsel?

Vaktmester'n

Nils Amund Raknerud

» Bibliotek 2.0 – i praksis

Testingen av "sosial teknologi" under paraplyen Vores Bibliotek i Danmark hentet blant annet inspirasjon fra BMW, Lego, IBM og Dell.

» Voresbibliotek.dk er et prosjekt under det som kalles "Brugernes Bibliotek", som forsøker å utforske hvordan bibliotekets virksomhet må eller vil endre seg i lyset av sosiale teknologier som en følge av web 2.0-utviklingen. Danske brukere blir, kort fortalt, invitert til å spille inn ideer om hvordan danske biblioteker kan videreutvikle seg i framtiden.

– Voresbibliotek.dk er et forsøk med web 2.0 og handler om å prøve ut mediets muligheter, men også å teste ut i hvilken grad brukerne kan trekkes inn i bibliotekutviklingen, forteller Thomas Angermann, utviklingsjef ved Gentofte-bibliotekene, til Bok og bibliotek. Prosjektet startet 1.9.07 og ble formelt avsluttet 1.1.08, og foregikk ved de fleste danske folkebiblioteker og de landsdekkende nettbibliotekene. Prosjektet føyer seg godt inn i dagens trend med brukerinvolvering, og blant inspirasjonskildene var store konserner som BMW, Lego, IBM og Dell.

– Det er noe som ligger i tiden og samtidig noe som brukerne til en viss grad forventer. Det er også naturlig å trekke inn brukerne – eller kundene – når en bransje står overfor endringer. Det er ikke å overdrive å si at bibliotekene er inne i en forandringsprosess.

Redesign av biblioteket

Angermann og kollegene ble særlig inspirert av det som kalles "Dells Ideastorm" som bruker

samme digitale plattform som voresbibliotek.dk.

– Dell har en tradisjon for å tilrettelegge produkter og tjenester i forhold til kundenes behov, så vi tenkte at de nok visste hva de gjorde.

Når man snakker om brukermedvirkning og web 2.0 i bibliotekverdenen, ender det ofte med tagging i bibliotekskatalogen eller at brukerne får muligheten til å kommentere og vurdere bøkene. Samtidig snakker enkelte om paradigmeskifte, noe Angermann mener er en overdrivelse, tatt i betraktning hva som faktisk har skjedd innenfor 2.0-utviklingen. Det var behov for å gå et skritt lenger.

– Voresbibliotek.dk er langt mer ambisiøs i den forstand at vi har gitt brukerne muligheten til å redesigne biblioteket fullstendig – i alle fall på idéplanet.

Ideen oppsto under en workshop i forbindelse med prosjektet Brugernes Bibliotek. Deretter tok man kontakt med omkring 10 biblioteker og spurte om de ville hjelpe til med det praktiske. Uken etter ble det holdt et fysisk møte mellom deltakerne, før det ble opprettet et digitalt prosjekttrom til å koordinere utviklingen av plattformen, tekster, PR-materiale, organisasjon og så videre.

God respons

– Hvordan har responsen vært?
– Voresbibliotek.dk fikk en god del oppmerksomhet i bibliotekvesenet, også utenfor landets

grenser. Den danske blogg sfæren vendte fort oppmerksomheten mot prosjektet, og endelig ble det en del omtale i mer tradisjonelle danske medier, sier Angermann og nevner flere papiraviser. I løpet av den første måneden fikk vi inn hele 300 ideer.

– Hva vil dere gjøre med de innsendte ideene og forslagene?

– Da vi startet, visste vi ingen ting om hva slags ideer som ville komme inn, så vi lagde heller ingen store planer for hva som skal skje videre. Men for å slippe å love brukerne noe vi ikke kan holde, tar vi sikte på å samle ideene til en work shop i vår for landets biblioteker hvor vi sammen kan drøfte og utfordre hverandre med brukernes ideer, sier Angermann og legger til at ambisjonen er at i alle fall 10 av ideene vil bli realisert på en eller annen måte.

Det er også viktig å spre ideene slik at de havner der de hører hjemme. Har en bruker en idé om biblioteksystemer, sender man ideen videre til de ulike leverandørene av biblioteksystemer og ber dem om å kommentere ideene på voresbibliotek.dk. På den måten blir voresbibliotek.dk et nettsted med ideer alle kan ta del i.

– Var dette et ressurskrevende prosjekt?

– Ikke foreløpig, men det bli noe annet når vi skal foredle, velge og eventuelt sette ideene ut i livet. Men prosjektet handler også om å sette fokus på bibliotekutvikling og det er i seg selv er jo ikke særlig ressurskrevende.

Det handler om å prioritere dette fokuset framfor et annet, for eksempel fokuset på drift, som er meget gjennomgående i det danske bibliotekvesenet.

Nødvendig utvikling

Bibliotek 2.0 er en del av en forandringsprosess bibliotekene må igjennom, mener Angermann. En forandringsprosess som også andre bransjer – folkeskolen, museene, nyhetsbransjen, platebransjen, postvesenet – må igjennom. Det handler i bunn og grunn om at distribusjon, som en følge av internett, ikke lengre er noe problem. Tidligere har mye av bibliotekenes virksomhet og selvforståelse bygget på boksamlingen og logistikk rundt den. Dette vil forandre seg framover.

– Foreløpig er det mer snakk om bibliotek 2.0 enn konkret handling. Men diskusjonene har gjort det mulig å diskutere våre verdier og funksjon igjen. Det er en god ting fordi det gir nytt blod til faget. Konflikter er gode å spille seg i.

– Hva er de store utfordringene knyttet til 2.0-spranget?

– Vi må være villige til å ta risiko. Vi ønsker ofte at prosjekter og tjenester skal være suksesser

fra første dag. Web 2.0 handler mer om å ha is i magen i forhold til en utvikling som egentlig passer dårlig med den tradisjonen bibliotekarer er vant til å arbeide innenfor.

– Bibliotekfaget er i stor grad tuftet på kvalitet, kontroll og autoritet. At disse verdier kan skapes kollektivt, er for mange bibliotekarer en trussel fordi det har vært biblioteket som institusjon og bibliotekaren som ekspert, som har hatt monopol på denne prosessen.

Bibliotekarene har alltid vært i fronten for og forkjempere for kunnskapssamfunnet. Men det samme kunnskapssamfunnet – når det virkelig fungerer – gjør i en viss forstand biblioteket og bibliotekaren usynlig og til tider overflødig.

– Vi oppfatter ofte Google som en trussel, men i forhold til hva? I forhold til biblioteket, ja, men ikke i forhold til kunnskapssamfunnet. La oss i stedet diskutere om målet er bibliotek eller et kunnskapssamfunn – og så tenke over vår rolle herfra.

Mer informasjon:
www.voresbibliotek.dk

Tekst:
Odd Letnes

Glemmer Giske bibliotekene?

Bibliotekenes rolle i å styrke skoleelevenes leseferdighet må ikke glemmes i den kommende stortingsmeldingen, mener rådgiver Ine Marit Torsvik Bertelsen.

» Forskning har lenge vist at skarpere fokus på lesing fører til en styrking av leseferdighetene til den enkelte elev. I England har statsministeren Gordon Brown og skoleminister Ed Balls satt seg selv i spissen for en kampanje "The National Year of Reading 2008" som gjør 2008 til lesingens år. Kampanjen ble lansert i fra statsministerenes hus i Downing Street 10. "The government sees libraries as key to the success of the National Year of Reading 2008".

I Danmark ønsker man etter mal fra den engelske kampanjen å innføre et lignende nasjonalt prosjekt. "10 minutters læsning om dagen kan gjøre en forskel i et barns muligheter i livet." Det sosiale argumentet står sterkt: "Det sosiale argument er lige så vigtigt som de kulturelle og dannelsesmæssige. Ved at læse kan vi udligne sociale forskelle."

I Finland har leseferdighetene til elevene vært på topp i flere år. Styresmaktene i Finland forklarer dette med at "this is due in part to a highly developed library system. Children and young people are by far the largest group of borrowers at public libraries."

Bare en skolesak??

Er satsing på litteratur og lesing kun en sak for skolen? Kunnskapsminister Bård Vegar Solhjell lanserte i januar i år tre ulike områder som blant annet skulle styrke leseferdighetene i skolen, i det han betegner som "en skole for framtida". De tre punktene han lanserte var følgende:

"For det første må vi satse på lærerane. Det inneber at vi må ha betre lærarutdanning. For det andre må elevane dei første åra få fleire timar enn no med god undervisning i grunnleggjande dugleikar som lesing og rekning. For det tredje må vi hugse at foreldra har ei viktig rolle."

Skole- eller folkebibliotek ble ikke nevnt i denne sammenhengen, selv om erfaringer fra andre land tilsier at bibliotekene i stor grad driver litteraturformidling og leselystprosjekter som styrker leseferdighetene hos barn og unge i skolen i dag.

Det er betimelig å sette et stort spørsmålstegn ved hva som er grunnen til at ministeren velger ensidig sektortekning framfor økt tverrfaglig samarbeid mellom sentrale aktører for å styrke leseferdighetene til barn og unge.

Bibliotekets kompetanse må synliggjøres

Mer synlige biblioteker

Litteraturen har en viktig plass i en tid med store endringer og omstillinger i samfunnet. For bibliotekene er det klart at kulturdepartementet har et ansvaret på lik linje som kunnskapsdepartementet for å utvikle en overordnet litteraturpolitikk som tar opp i seg de endringene som finner sted på litteraturfeltet. Det er derfor nødvendig at ulike institusjoner og aktører på litteraturfeltet endrer og fornyer handlingsmønstre for formidling av litteratur som styrker leseferdighetene til barn og unge. Dette krever økt kunnskap, sektoroverbyggende tiltak, og en felles offentlig arena for de ulike fagmiljøene. For å imøtekomme og styrke lesekunnskapene til unge i dag kreves samordning av et tverrfaglig fagmiljø.

Satsningen på litteraturformidling i grunnskolen er i dag underlagt to ulike departement, Kultur- og kunnskapsdepartementet som tradisjonelt ikke har samarbeidet om større prosjekter i grunnskolen. Den manglende kommunikasjonen mellom kultur- og skolesektoren vanskeliggjør en effektiv, enkelt og oversiktlig implementering av litteraturformidlingsprosjekter i grunnskolen.

Skolesektoren har lang erfaring med å implementere ulike prosjekter i grunnskolen, med blant annet lærerplaner, mens kultursektorens implementeringsforsøk bærer preg av å være en utenforstående aktør på "besøk" i skolefeltet. Men det er kultursektoren gjennom skole- og folkebibliotekene som besitter kunnskapen som skolesektoren i

dag etterlyser. Dette er litteraturpolitikk, men også utdanningspolitikk og sosialpolitikk. Kun ved et økt samarbeid mellom kultur- og skolesektoren vil man tilføre eleven økt leseferdigheter.

Det vil derfor være avgjørende viktig at biblioteksektoren synliggjør kompetansen sin på dette feltet, slik at den sammen med kunnskapssektoren kan styrke leseferdighetene til barn og unge. Samtidig trenger også biblioteksektoren et løft, med økte midler for nettopp å styrke, utvikle og synliggjøre vår kompetanse som litteraturformidlere. Det krever at bibliotekene er tydelige på dette fagfeltet slik at bibliotekenes kunnskap i langt større grad blir oppdaget og anerkjent.

Veien videre

En nasjonal satsning på økt leseferdighet blant skoleelevene må også favne biblioteksektoren. I dag er det flere enkeltprosjekter innenfor biblioteksektoren som har utmerket seg nasjonalt når det gjelder å styrke leseferdighetene til barn- og unge. Biblioteksektoren mangler likevel en helhetlig nasjonal strategi som kan synliggjøre det potensialet biblioteksektoren faktisk har. Aldri før har mulighetene til å "promotere" vår sektor vært større. Det er et nasjonalt fokus på leseferdigheter til barn og unge, det er en vilje hos myndighetene til å styrke den norske skolen, og ikke minst media er opptatt av problemstillingen.

Stortingsmeldingen om bibliotek kommer til våren. Her

må det skisseres opp en helhetlig nasjonal strategi for å styrke leseferdighetene til den enkelte elev ut i fra kompetansen til det

enkelte skole, folke- og fylkesbibliotek. Vi må

etterstrebe en helhet-

lig tanke som gjør

at vi fremstår som

samlende med vår

kunnskap, som sammen med skolesektoren kan styrke leseferdigheten til elevene.

I en Nasjonale strategi for biblioteksektoren bør følgende elementer inngå og det bør synliggjøres hvordan man kan styrke samarbeidet mellom de ulike elementene:

- Skolebiblioteksløftet
- Litteraturen i den kulturelle skolesekken
- Skole- og folkebibliotekslokaler til barn og unge
- Digitale løsninger for barn og unge.

Det er ikke tvil om at det skjer mye utviklingsarbeid innenfor feltet litteraturformidling, leseferdigheter og leselest i biblioteksektoren lokalt, men for å fremstå som en nasjonal strategi fra biblioteksektoren må vi øke samarbeidet internt og utvikle en helhetlig strategi hvor alle 4 elementene inngår. Dette er et arbeid som det enkelte skolebibliotek, folkebibliotek og fylkesbibliotek må være seg bevisst. Ellers vil vi fremstå som en fragmentert sektor og ikke som en samarbeidspartner for skolesektoren. Fordi målsetningen er den samme uavhengig sektor – å øke leseferdighetene hos den enkelte elev.

Mye viktig arbeid i bibliotekene

Av Ine Marit
Torsvik Bertelsen,
rådgiver,
Rogaland
fylkeskommune

Verdensarkivet der alle vil være

YouTube er et kulturelt fenomen uten sidestykke i mediehistorien. Kritikerne mener at nettstedet styres av glade amatører og at det fører til kulturell forflatning. Men tilbudet preges like mye av profesjonelle, og de store mediebedriftene står i kø for å få være med.

>> For vel et år siden arrangerte New Globe Theatre en oppsiktsvekkende pressekonferanse i den virtuelle verdenen, Second Life. Ingen mindre enn Chris Anderson, eller rettere sagt hans avatar, var invitert til å presentere sin bok, "The Long Tail". Behagelig tilbaketilt på det virtuelle podiet presenterte en avslappet Anderson-avatar teksten om den nye digitale medieøkonomien, hvor et ubegrenset tilbud visstnok skal føre til en nærmest uendelig etterspørsel.

Pressekonferanser i Second Life er imidlertid nokså spesielle siden avatarer ikke kan kommunisere med hverandre muntlig, bare skriftlig. Bare ved hjelp av intensiv klapping på et imaginært tastatur, kunne Anderson og intervju-avataren prate med hver-

andre. Men samtidig ble pressekonferansen spilt inn, og videoen fra konferansen ble straks lagt ut på YouTube, hvor den er sett av tusenvis av personer. Blant de noenogtretti presentasjonene av Anderson som finnes på YouTube, er nok denne virtuelle opptreden den mest spektakulære. "This is the coolest thing I've done," som hans avatar har sagt det.

I den omtalte bestselgeren skriver Chris Anderson ingen ting om YouTube, da nettstedet først ble lansert etter at boka var publisert. Men at YouTube er et kulturelt fenomen uten sidestykke i mediehistorien, ville nok også han ha skrive under på.

Monty Python

Omtrent samtidig som at Andersons avatar hadde sin fremføring

i Second Life, ble YouTube kjøpt opp av Google for den svimlende summen av 13 milliarder (svenske) kroner. Det var på en tid hvor nettstedets videoinnhold fortsatt mest bestod av hunder som kjørte skateboard eller glade amatører som sang karaoke foran sitt videokamera.

Men den brukerorienterte web 2.0 forandrer seg som vi vet vidunderlig kjapt. YouTube har gjennomgått en formidabel forandring bare det siste året (artikkelen ble skrevet høsten 2007, red.anm). For den film- og tv-interesserte finnes det her alt fra Monty Pytons samlede verker til filmhistoriens smaleste dokumentarer.

Innenfor musikk finner man nærmest alt. At den svenske musikkjournalisten Fredrik Strage i Dagens Nyheter satte sammen en

liste med de 100 største rockeøyeblikkene ved hjelp av YouTube, er et tegn i tiden. Og finnes det ikke musikkvideoer å laste opp, man være sikker på at noen har filmet en obskur LP-plate som snurrer og snurrer. Snuttene er nesten gjennomgående på noen få minutter, og mye tyder på at YouTube er i ferd med å sette en

ny standard for lengden på webbaserte medier.

Kontrakt med Timberlake

Det som imidlertid er mest slående, er nettstedets popularitet. Mediematerialet på YouTube ses daglig flere hundre millioner ganger, igjen og igjen. De beregninger som har vært gjort, tyder også på at omkring 95 prosent av alt materialet som legges inn, blir sett på av noen. YouTube er derfor det paradigmatiskke eksempelet på Chris Andersons "lange hale" – til og med det minst populære materialet blir ved enkelte tilfeller brukt.

Selv om nettstedet er gratis, er det akkurat som noen spissfindig har påpekt: "The biggest business lies in the smallest sales." Nettstedet er også et mulig springbrett for amatører til en

mediekarriere. Brukerkulturen blomstrer, ungdom produserer "mash up"-videoer av allerede eksisterende bildemateriell, mens andre forsøker å få oppmerksomhet ved å opptre på stuegulvet.

Hollandske Esme Denters karriere er karakteristisk. Hun begynte for noen år siden å legge ut videoer med seg selv der hun sang coverlåter av forskjellige artister hjemme på badet. Publikum likte henne og hennes popularitet økte. I mai 2007 lastet hun opp en cover av Justin Timberlakes sang "What goes around". Mot slutten av den videoen panorerer kameraet til høyre og avslører ingen andre enn Timberlake selv, som sitter hjemme hos henne – "she sings my song better than me...". Videoen er nå sett av flere enn 10 millioner mennesker, og Denters har naturlig nok fått kontrakt med Timberlake.

Massen bestemmer

Alle er imidlertid ikke like positive til denne utviklingen. Noen er rett og slett forbanna på den "gjør-det-selv"-revolusjonen som preger mye av dagens web. Andrew Keen har for eksempel skrevet boka "The Cult of the Amateur: How Today's Internet is Killing Our Culture", som er en syrlig polemikk mot dagens webbaserte brukerkultur. Han spør retorisk i innledningen: Hva slag nytte har vi av 70 millioner bloggere? Bloggen preges jo først og fremst av en digital darwinisme av typen "the survival of the loudest and most opinionated". Deretter irriterer Keen seg over en tilstand der det han kaller sjelløse logaritmer, i stedet for kompetente personer, forteller oss hva vi skal forbruke.

Med et sinne som skulle gjort den tyske filosofen, sosiologen og kulturkritikeren, Theodor W. Adorno, til å bli grønn av misunnelse, kritiserer Keen alt

fra det håpløse kunnskapsnivået på Wikipedia til den ulovlige nedlastingen av film og musikk på Piratebay. Han stormer mot anonymitetskulturen på webben og Googles parasitterende forretningsstrategi. De produserer jo ingen ting – 99 prosent av firmaets inntekter kommer fra reklame – og det er denne bedriften som ses på som webens framtid. Grunderne av Google har jo lyktes med det kunststykket å på en nærmest magisk måte forvandle webens innhold til en gigantisk reklamemaskin.

Ifølge Keen er Google et slags elektronisk narrespeil av oss selv, siden søkemotorens treffbilde baserer seg på en algoritme som styres av tidligere søkninger. Massen – og dens søkninger – tildeles med andre ord makt til å definere hva som er sant eller ikke.

Tekstens problem

Google fremstår på mange måter som selve symbolet på den nye brukerbaserte weben. Keens poeng er kort fortalt at den interaktiviteten som preger den nye web 2.0 først og fremst vil føre til en kulturell forflatning. Den demokratiseringen av mediene som forsvarerne av webens brukerkulturer snakker seg varme om, mener Keen har ført til et bisart forsøk på å demokratisere talent. Det er dømt til å mislykkes. Dessuten er det digitalt meningsløst ettersom 2.0-kulten av amatører på sikt risikerer å torpedere hele den kulturelle økonomien. Det finnes ingen gratis lunsj – det er alltid noen som må betale – men hvordan skal næringslivet gjøre forretninger i en webøkonomi som i stadig større grad preges av glade amatører?

Man skulle kanskje tro at Keen er en elitistisk akademiker som hater det "folkelige og det lave". Men så enkelt er det ikke: Han er en gammel IT-entreprenør

Tony Blair brukte YouTube for å gratulere Nicolas Sarkozy med seieren i presidentvalget i Frankrike

fra Silicon Valley og der nettopp denne innsidekunnskapen i webbransjen som har gjort at hans kritikk har fått temmelig stort gjennomslag. I en anmeldelse av boka hans mente for eksempel Andres Lokko for en tid siden at Keen var en ”plump kritiker og veldig konservativ moralens vokter (...) med en urokkelig tro på den akademiske verdens overlegenhet”. Det er kanskje en personlig karakteristikk, men er en ganske misvisende beskrivelse av hans bok, som snarere er et pregnant uttrykk for den sammenblandingen av amatørisme og profesjonalitet som i dag finner sted på webben.

Bakgrunnen for både YouTube og Keens bok er webbens polaritet mellom nye og gamle medieformer. På den ene siden er det blitt så enkelt å laste opp materiale at alle kan gjøre det – ”Broadcast yourself” er jo et motto for YouTube. På den andre siden har nettstedet med profesjonelt mediemateriale og så begynt å tilegne

seg dette produksjonsprinsippet siden det er så kostnadseffektivt. Extramaterialet på svt.se (nettstedet til Sveriges Television) – for eksempel barneproduksjoner i programserien Bolibomba – skiller seg ikke nevneverdig fra de amatørvideoene som lastes opp på YouTube.

Når det gjelder tekst er problemet større, mener Keen. Å publisere noe online mister jo sin betydning, om det ikke finnes en redaksjonell instans som filtrerer det som legges ut. Nettopp denne mangelen på ”gate-keepers” på webben, ser Keen som det kanskje mest urovekkende. Han viser til tall som forteller at mer enn to tredeler av unge amerikanere nå henter sin nyhetsinformasjon på webben – den samme web som altså stiller store krav til kildekritikk og ”media literacy” for å vurdere informasjonens verdi. Samfunnet bør ha instanser, mener han, som sorterer hva som er viktig og hva som ikke er det – dersom man ikke vil risikere

en slags allmenn uthuling – og på sikt en kulturell underminering – av all kunnskap. Om man skal tro Keen er massens algoritmebaserte kunnskap faktisk ikke større enn en slags allmenn konsensus.

Ikke bare amatører

Keen har utvilsomt noen poenger, ikke minst når han påpeker at all informasjon på webben må tas med en klype salt. Men hans budskap om den nye 2.0-webens fordervende virkning klinger også falskt. Samtidig som Keen tar sterk avstand fra for eksempel YouTube og den digitale narcissismen som han mener at preger nettstedet, ligger det mer enn 50 videoklipp om han selv ute på nettet. Og det er nettopp her det selvmotsigende i hans budskap blir åpenbart. Det faktum at han selv kommer til orde på YouTube – han intervjues om sin bok, han debatterer den i polemikk med andre, han foreleser om sine ideer – tar brodden fra mye av hans

Et typisk karaokebilde fra YouTube's barndom.

kritikk av web 2.0.

For det er jo ikke sånn at webben nødvendigvis må fylles av amatørmaterialer. Tvert i mot forteller YouTube's utvikling det siste året om webben som et ny kommunikasjonskanal fylt av både "lavt, bredt og smalt".

Faktum er at den forandringen av YouTube som er skissert ovenfor, er kanskje det beste eksempelet på hvor vanskelig det er å diagnostisere tilstanden på webben. Nettstedets mangfoldige innhold problematiserer i alle fall Keens tvilsomme holdning. På bare to år har jo YouTube gått fra å være et nettsted som mest inneholdt amatørvideoer, til å bli verdens største audiovisuelle mediearkiv. Det går strengt tatt ikke lenger an å beskrive hva YouTube inneholder – stedet rommer så å si alt. Her finner man alt fra de mest populære musikkvideoene til alle mulig politiske budskap.

Blant annet ble Tony Blairs videohilsen til Nicolas Sarkozy

i mai 2007, lastet opp, strakt etter at sistnevnte hadde vunnet presidentvalget i Frankrike. Hans gratulasjonsvideo var høsten 2007 sett av over 200 000 personer, og ved siden av å være det perfekte PR-fremstøtet, kan Blair tillate seg å si hva han vil til Sarkozy. Budskapet ble verken redigert eller filtrert gjennom noen tv-kanal, men ble kontrollert utelukkende av statsministeren selv og hans rådgivere. I ulike sammenhenger snakkes det nettopp om årets presidentvalg i USA som "the YouTube presidency", og for alle kandidater er nettstedet selvsagt plattform for valgkamp, ikke minst i forhold til yngre velgere.

Tar feil

Keen tar med andre ord helt feil i sin beskrivelse av hvordan YouTube ser ut og fungerer. Nettstedets preges verken mer eller mindre av amatørmaterial, det preges både av et amatørmessig og profesjonelt tilbud. For

snart et år siden deltok YouTube for eksempel i et samarbeid med BBC om å presentere en del av mediebedriftens arkivmateriale. I dag inneholder YouTube omkring 1000 BBC-programmer som er sett 75 000 ganger.

YouTube har hele tiden inngått avtaler med slike nye partnere, og i dag finnes det flere en 250 innholdsleverandører, fra musikkelskaper til idrettsorganisasjoner. Warner Bros har sin egen kanal på YouTube, det samme har idrettsorganisasjonene National Hockey League og National Basketball Association. Flesteparten av de store tv-stasjonen finnes der, til og med SVT. Den store amerikanske public-service-kanalen, PBS, har for eksempel lastet opp alle programmene med intervjueren Charlie Rose.

Det virkelig interessante er at aktører som tidligere anklaget YouTube samtidig har etablert et samarbeid med nettstedet – alle vil være der brukerne er!

Av Pelle Snickars, mediehistoriker, forskningssjef ved Statens lyd- og bildearkiv.

» Linjekampen har begynt

Plinius

Tord Høivik

Det som gjør 2008 spennende, er at det dype prinsipielle valget mellom Boka og Nettet nå presser seg på.

» Digitaliseringen har nå kommet så langt at folkebibliotekets identitet blir utfordret. Mange tar det for gitt at bibliotekets egentlige oppgave er å formidle tekster på papir. Bøker først og fremst, men også aviser, tidsskrifter, ukeblader, brosjyrer, utredninger og – til nød – tegneserier. Papiret definerer spillets regler. Alt det andre – musikk, lydbøker, video, dataspill – er noe vi gjør i tillegg. Boka har hovedrollen. Et bibliotek uten bøker er som «Hamlet without the Prince of Denmark». Andre ser ingen nødvendig sammenheng mellom boka og biblioteket. Det er ikke dokumentet, mediet eller samlingen som definerer biblioteket, men de tjenestene som institusjonen yter. Lesing, læring, opplevelse og gjenbruk av tekster er bibliotekets hensikt. Bibliotekets motto er brukeren i sentrum. Boka og tidsskriftet er et middel, ikke et mål i seg selv.

I Danmark og Sverige løper samme type debatt. – Bogen er det helt centrale på et folkebibliotek, sier den danske kulturminister Brian Mikkelsen. – De øvrige medier tjener til at understøtte bogen. Sådan skal det blive ved med at være.

Den kjente svenske bibliotekaren Christer Hermansson protesterer også mot de nye trendene. Ved å satse på dialoger med kundene, spill og nye medier, sier han, holder Sveriges bibliotekarere på å banalisere og avintellektualisere seg selv.

Papir under press

Så lenge papiret dominerte, var det ingen motsetning mellom gjenstand og bruk. Men bokas posisjon er i ferd med å svekkes. I norske folkebibliotek sank bokutlånet pr. innbygger fra 4,5 i 1996 til 3,7 i 2006. Vi vet at Norge ligger lavest i Norden når det gjelder satsing på bibliotek. Men det betyr ikke at utlånet holder seg oppe i nabolandene. I Sverige falt utlånet fra 9,2 i 1980 til 6,4 i 2006. I drømmelandet Danmark ble utlånet halvert på tjue år. Det sank fra fantastiske sytten eksemplarer pr. innbygger i 1983 til åtte i 2006. Finland hadde riktignok et nokså stabilt utlån de siste tjue årene: 15,8 pr. innbygger i 1988 og 15,6 i 2004. Men i det aller siste har selv Finland opplevd nedgang. Det finske besøket falt med vel ti prosent fra 2004 til 2006, og bokutlånet sank nesten like mye – til 14,3 enheter pr. innbygger.

Bokas nedgang har delvis blitt oppveid av nye medier, fra lydbøker til dataspill på CD-plater. Over en fjerdedel av det norske utlånet dreier seg nå om «ikke-bøker». Men fysiske medier kan fortsatt tolkes som en avart av boka. Kassetter og optiske plater inngår i samlinger, lånes ut for en bestemt periode og leveres tilbake når tida er omme.

Det er bredbåndsnettet som utfordrer bibliotekets identitet. Når dagliglivets tekster ligger på nettet, og kan lastes ned ved

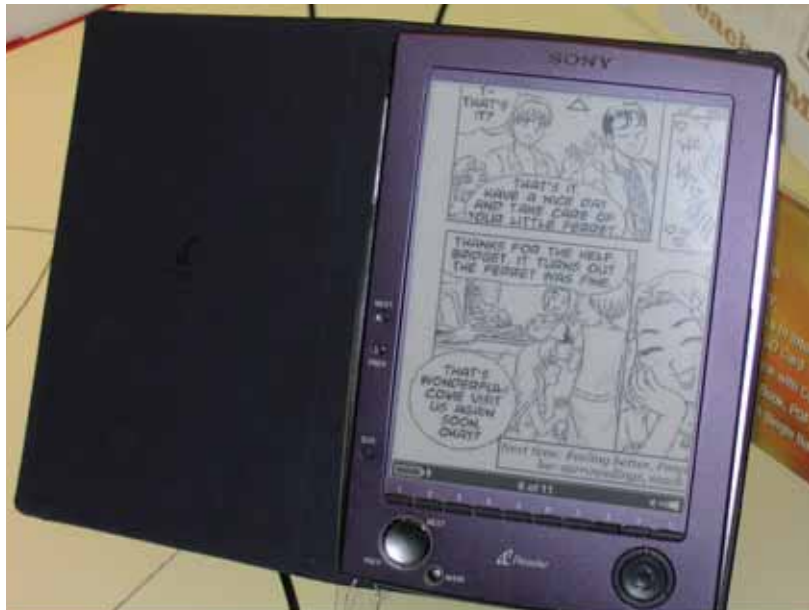
behov, hva er da bibliotekets livsoppgave? Gjelder det å forsvare boka – gode, gamle Gutenberg – mot den flimrende digitale kulturen. Eller skal biblioteket turnere den norske befolkning med de tekstene de ønsker seg - i alle medier, på alle steder og til alle tider på døgnet: ubiquitous library services.

Personlig digital

For fagbiblioteket er saken grei. Når studenter, lærere, forskere og kunnskapsarbeidere velger å bruke skjermttekster, kan ikke bibliotekene pukke på papir. Et fagbibliotek uten en digital utviklingsstrategi er et bibliotek uten framtid. Men et folkebibliotek uten digitale planer er fortsatt helt normalt.

Alle institusjoner som arbeider med tekster, møter før eller senere det samme valget. Er det papiret eller nettet som definerer våre arbeidsoppgaver? Kan vi klare oss med begrepene fra The Gutenberg Galaxy (Marshall McLuhan)? Eller må vi, som Negroponte sier i Being Digital, skifte faglig ståsted og verdensanskuelse?

For meg selv var valget enkelt. Jeg begynte som hullkortoperatør i sekstiåra og er fortsatt like fascinert av datateknologien. Som lærer «ble jeg digital» på slutten av nittitallet. Det innebar å skrive alt undervisningsmaterie-ll for nettet, som et bevisst valg, og å trekke nettbaserte ressurser inn i selve undervisningen. En organisasjon er papirbasert så lenge

Boka er et middel, ikke en fetisj.

den betrakter IKT som et tillegg til sin egentlige virksomhet. Den blir digital i det øyeblikk den aksepterer at nettet likestilles med papiret.

Bibliotekene har allerede vært gjennom en liten digital revolusjon. I løpet av de siste tretti årene har de store kortkatalogene blitt erstattet med databaser. Men vi ser jo at papirets begrepsverden overlevde den fysiske katalogens død. Det er lettere å skifte teknologi enn tankemåter. Det som gjør 2008 spennende, er at det dype prinsipielle valget nå presser seg på. Mange har sittet lenge på gjerdet og ventet. Men nå blir bibliotekene gradvis

tvunget til å velge - mellom bok og bruker, samling og tjeneste, papir og nett. En første nettgenerasjonen – de som har vokst opp med nettet – begynner å bli voksne.

Boka er et middel, ikke en fetisj. Den forsvinner ikke, men den mister sin definerende status. Bibliotekenes oppgave er å mestre overgangen til et samfunn der nettet – ikke papiret – blir det dominerende medium. Andre tenker sikkert annerledes. Det viktige i 2008 er ikke å presentere trosbekjennelser for Bokas og Nettets guder. Aktørene må komme seg ut på banen og begynne å argumentere.

Nytt syn på den litterære offentlighet

Vi har undervurdert hva som skjedde i den litterære offentligheten i Norge på slutten av 1700-tallet, mener høgskolelektor Lis Byberg. Ikke minst har vi undervurdert hvor store deler av befolkningen som var involvert.

Byberg, som både er utdannet bibliotekar og historiker, puster ut etter doktordisputasen like før jul. Den satte et foreløpig punktum for mange års forskning som var en forlengelse av hovedfagsoppgaven i historie om "leseselskaper for bønder". I doktortradsavhandlingen har hun blant annet påtatt seg jobben med å gi et nytt bilde av den litterære offentligheten slik den ble definert av den tyske sosiologen Jürgen Habermas på 1960-tallet. Habermas knytter den litterære offentligheten til borgerskapet, byene og de nye litterære institusjonene, som leseselskaper, kaffehus og de litterære salongene. Det er for snevert, mener Byberg. Hun ser på den litterære offentligheten som langt mer omfattende.

– Både fag- og skjønnlitteratur, tidsskrifter og aviser, offentlige forordninger og oppslag, kort sagt all skriftlig informasjon trykket for offentligheten, utgjorde det tilgjengelige bakgrunns materialet for diskusjon og samtaler i den litterære offentligheten.

Hennes funn av sosial profil på kjøpere ved de elleve undersøkte norske bokauksjonene, underbygger den brede tilnærming til begrepet litterær offentlighet. Hun argumenterer for at denne tilnærmingen er langt mer fruktbar enn den mer tradisjonelle, som avgrenser den litterære offentligheten til borgerskapet og dets institusjoner.

Bokauksjoner er selve omdreiningspunktet i Bybergs

forskningsprosjekt. I forkant av bokauksjonen ble det trykket en katalog over bøkene som var til salgs. Hun har gjennomgått 145 auksjonskataloger, alle trykket i Norge. De snaut 140 000 bøkene som tilbys på auksjonene, representerer et meget variert utvalg av emner og genre, og henvender seg både til overklassen og til brede befolkningsgrupper. 2/3 av bøkene er i oktavformat eller mindre. Bøker på dansk og tysk er det klart flest av, deretter følger bøker på latin. Franskpråklig litteratur forkommer i ca halvparten av katalogene. Engelske bøker er svært uvanlige. I de fleste katalogene finner vi en blanding av bøker på forskjellige språk.

Kjøperne

For å analysere hvem som kjøpte bøker på disse auksjonene, gjennomgikk Byberg protokoller fra elleve auksjoner i Trondheim, Melhus, Oppdal, Hokksund, Kristiansand og Oslo. De tidlige eierne av bøkene som ble solgt, var to biskoper, en student, en rådmann, en overbrannmester, en auksjonsdirektør, en sogneprest, en prost, en generalauditør, en sorenskriver og en skipperenke. I følge katalogene ble snaut 7000 bøker lagt ut for salg på de utvalgte auksjonene.

– Jeg fant at det var registrert 382 kjøpere i protokollene. Deretter fulgte et møysommelig arbeid med å identifisere disse personene. Å knekke koden på såpass mange forskjellige håndskrifter fra siste halvdel av 1700-tallet, er ikke akkurat noen enkel oppgave.

Hovedkilden for identifisering var den digitaliserte folketellingen fra 1801. Analysen viser at det var personer fra temmelig forskjellige sosiale grupper som benyttet seg av den lokale muligheten til å kjøpe bøker. Embetsstanden og borgerskapet utgjorde til sammen 60-65 prosent av kjøperne, mens bønder og husmenn utgjorde 4-6 prosent. Studenter og lærere utgjorde snaut 12 prosent, mens personer i annen manns tjeneste, tjeneste- og bestillingsmenn, utgjorde rundt 15 prosent.

Bøkernes virkning

Byberg foretok også en sammenligning av den sosiale profilen på kjøperne ved henholdsvis by- og landsbygdsauksjoner.

– Det ga interessante funn. Borgerskapet, som var ivrige bokkjøpere på auksjoner i Trondheim by, besøkte ikke prestegårdsauksjoner i Melhus og på Oppdal. På prestegårdsauksjonene utgjorde derimot bønder og husmenn den nest største kjøpergruppen, etter embetsstanden, men til Trondheim reiste de stort sett ikke. Bare et par bønder som også var skolemestere, gjorde det.

Byberg skulle gjerne sett at det ble forsket mer på bokhistorie i Norge.

– Det er et stort forskningsfelt internasjonalt, men ganske nytt i Norge. Det er fortsatt viktig å vite hva slag virkning bøker har på samfunnet – som tekster og bærere av tanker og ideer – enten de er trykt på papir eller er i digital form.

Tekst og foto:
Odd Letnes

Byggingen av LIS

Å bygge Library and Information Science (LIS) til et forskningsfelt, er ikke gjort i en håndvending.

Library and Information Science (LIS) befinner seg i spenningsfeltet mellom det flerfaglige og det tverrfaglige. Fra den flerfaglige siden, er det hevdet at ...”det mer ambisiøse prosjektet – å etablere LIS [...] som en særegen vitenskap med sitt eget teorigrunnlag - ikke er bærekraftig” (Høivik 2007). På den tverrfaglige siden derimot, så er idealet for LIS en integrering av forskjellige perspektiver (Audunson 2005), slik også Järvelin og Ingwersen tar til orde for i boken ”The Turn”.

Selv om fagmiljøet i Norge ikke er av de største og sterkeste, så kan en ikke trekke slutninger herfra som gjelder det globale miljøet. Det interessante må vel uansett være hvordan LIS kan fortsette å utvikle seg – eller bygges - som egen vitenskap, både nasjonalt og globalt?

En slik byggeprosess innebærer at vi etablerer en infrastruktur for kommunikasjon i form av felt. Et forskningsfelt kan defineres ved hjelp av Mario Bunge, og er en sektor av menneskelig aktivitet med anskaffelse, formidling eller nyttiggjøring av en type kunnskap (Vakkari 1996 s. 171). I denne sammenheng kan vi se på felt som et produksjonssystem for en type av tekster. Dette trenger forskere som forfatter tekster, institusjoner som støtter arbeidet og et system for kommunikasjon bl.a ved etablering av konferanser og tidsskrifter. Det er en avgrenset arena for kommunikasjon, og bindes sammen av faglige normer som gjelder på tvers av organisasjonene.

I min masteroppgave innenfor LIS, ved HiO, JBI studerte jeg paperne fra ISIC-konferansen i perioden 1996-2004. Denne konferansen er en arena i et felt under bygging, og har fått navnet ”information seeking” eller altså på godt norsk ”informasjonssøkeadferd” (ISA). Gjennom diskusjoner her, så bidrar deltakerne til dannelsen av en felles forståelse av bl.a søkeadferd. En slik konferansedeltakelse gir tilkobling til det internasjonale forskermiljø, og bidrar til å styrke den faglige identitet (Finne 2001 s. 13). Studien identifiserte to hovedtyper av kommunikasjon: En flerfaglig og en tverrfaglig.

Flerfaglighet kan beskrives som en sammenstilning av mer enn én disiplin, og er additiv uten å være integrativ. Forskere fra forskjellige fag studerer det samme, men uten å syntetisere eller veve kunnskapen sin sammen til noe nytt. Slike paper var skrevet av personer med tilknytning til for eksempel organisasjons- og ledelsesfag, filosofi, semiotikk og kunstig intelligens. Dette gav et mangfold i de perspektiv som ble anlagt i studiene. En forsker innenfor kunstig intelligens hadde for eksempel et vidt forskjellig teoretisk rammeverk enn en forsker fra organisasjons- og ledelsesfag. De forskjellige betraktningmåtene gav kommunikasjonen preg av kakofoni, ved at de snakket om det samme i vidt forskjellige språk.

Dannelsen av forskningsfelt innebærer tverrfaglighet slik

at forskerne kan snakke fag sammen, og derved kombinere den informasjon som er nødvendig for å løse et problem. Studien viste at en slik tverrfaglighet innenfor LIS var under utvikling, og denne var i konflikt med - og dominerte den flerfaglige "fløyen". Det tverrfaglige miljøet støttes også av omgivelsene, ved at 110 av 157 paper utgår fra LIS. Her dannes det et felles perspektiv i form av felles idéer som bl. a sier hvilke temaer som er verd å forske på, og hvilke teoretiske rammeverk som er egnet i dette studiet. Materialet viste at feltet vokste svakt - målt i antall paper. Antallet teoretiske paper i perioden gikk ned, og der var en overvekt av empiriske paper dvs basert på en praktisk undersøkelse. Dette kan tolkes som at feltet snart har etablert sin egen teoretiske base. Et felt trenger nemlig sin egen teoretiske base for å etablere en egen identitet og forskningsseriøsitet (Kim 2006 s. 22).

Det trenger også sentrale forskere som utarbeider en slik base av egne idéer. Alle samfunn har personer som viser forbilledlig adferd (March 1994 s. 72), og disse sentrale forskerne og inspiratorene blir imitert av andre forskere i feltet.

Feltets "stjerner" kan bestå av forskere som deltar ofte på ISIC-konferansen. Et annet mål på sentralitet er at der finnes forskere som blir sitert mye, og av mange. Studien viste at der er svake forbindelser mellom forskere i ISA, men at der er en utviklingsretning mot feltdannelse.

Hvem er jeg?

Feltbygging dreier seg også om etablering av institusjoner som gir støtte for arbeidet med å produsere tekster. 73 % av forskerne hadde sine stillinger ved institusjoner som identifiserer seg som tilhørende LIS. 63 % var tilknyttet avdelinger hvor navnet viser tilhørighet til dette faget, for eksempel "avdeling for informasjonsstudier" eller "avdeling for bibliotek- og informasjonsvitenskap". Men der var ingen avdeling for studiet av informasjonssøkeferd. Det er også mulig for forskere å være medlem av feltet, selv om en innehar en stilling ved avdelinger som hører til andre fag, ved at en identifiserer seg som tilhørende LIS.

På spørsmålet: "Hvem er jeg?" svarer de med andre ord her at "jeg er forsker i ISA innenfor LIS", og blir slik knyttet til dette fags normer. Forskernes identitet kan bestemmes ved å studere

siteringene i konferansepaperne, og undersøkelsen av de tverrfaglige paperne viste at der var flest siteringer til personer tilhørende LIS, og forskere har altså størstedelen av sitt nettverk i dette faget. Dette tyder på at ISA er en gren innenfor LIS. Det er også opprettet doktorgradsstillinger innenfor ISA, og det kan anses som godt integrert i undervisningsopplegg, og også dette er indikasjoner på feltdannelse.

Feltet har altså sine egne idéer, og disse produseres i stor grad av forskere ved institusjoner og avdelinger som identifiserer seg som tilhørende LIS. Det er viktig at disse idéene nedfelles i tekster som blir publisert i anerkjente tidsskrift for at utsagnene skal få tyngde og bli akseptert som sant og riktig. Der finnes tidsskrifter innenfor LIS, men studien avdekket ikke slike innenfor ISA. Der var fortsatt ikke etablert en permanent kanal for publisering av konferansepaperne.

Studien viste at ISA fortsatt ikke er et fullstendig kommunikasjonssystem for produksjon og videreformidling av sine idéer, slik at dette vitenskapsområdet må anses som et felt "i det vordende" innenfor LIS. Det riktig gode spørsmål blir så hvordan vi kan få ISA til å vokse.

BIBLIOGRAFI

- Audunson, Ragnar (2005). LIS and the creation of a European educational space [elektronisk ressurs].
- Finne, Nora Haneborg (2001). Det nordiske forskningsmiljøet innen bibliotek- og informasjonsfag.
- Høivik, Tord (2007). Forskning eller vitenskap. - S. 42-43. - I: Bok og bibliotek. - Årg. 74, nr 4
- Kim, Suong-Jin (2006). Analyzing the status of theoretical framework by subfields in library and information science research articles / Sung-Jin Kim, Dong Youl Jeong. I: Journal of the Korean Society for Information Management. - Vol. 23, no. 2
- March, James G. (cop. 1994). A primer on decision making / James G. March ; with the assistance of Chip Heath.
- Vakkari, Pertti (1996). Library and information science. - S. 169-231. - I: Information science / Johan Olaisen, Erland Munch-Pedersen and Patrick Wilson. - Oslo : Scandinavian University Press
- Information Seeking in Context LIS er her brukt som en samlebetegnelse for "Library and Information Science" og den konflikterende "Information Science" -retningen

Av Aud Gjersdal

Fri datadeling er kommet for å bli

Informasjonsøkonomien er her – men regjeringer og næringsliv er fremdeles besatt av å «beskytte» informasjon, istedenfor å gjøre den mer produktiv.

De lærde har spådd en overgang til en «informasjonsøkonomi» siden 70-tallet. Visjonen om en økonomi basert på informasjon grep fantasien til regjeringer over hele verden. De har nå i flere tiår laget politiske retningslinjer for å «beskytte» informasjon - strenge opphavsrett, internasjonale avtaler om patenter og varemerker, traktater for rettslig vern av anti-kopieringsteknologi.

Tankegangen er enkel: en informasjonsøkonomi må være basert på kjøp og salg av informasjon. Derfor trenger vi politiske retningslinjer for å gjøre det vanskeligere å få tilgang til informasjon, med mindre du har betalt for den.

Dette innebærer at vi må gjøre det vanskeligere for deg å dele informasjon, selv etter at du har betalt for den. Uten mulighet for å gjerde inn informasjonseiendommen vår er det ikke mulig å ha et informasjonsmarked som kan fyre opp informasjonsøkonomien.

Men dette er en tragisk misforståelse av en metafor. Industrisamfunnets økonomi var ikke basert på å gjøre det vanskeligere å få tilgang til maskiner - og på nøyaktig samme måte vil ikke informasjonsøkonomien være basert på å gjøre det vanskeligere å få tilgang til informasjon. Tvertimot, det er nøyaktig motsatt: jo mere IT vi har, jo lettere er det å få tilgang til hvilken som helst informasjon – på godt og ondt.

Kinas brannmur

Før pleide firmaer som holder på med å hindre kopiering å ha følgende strategi: «Vi gjør det lettere å kjøpe et eksemplar med disse dataene enn å lage en uautorisert kopi av dem. På den måten er det bare über-nerder og pengeløse med mye fritid som vil påta seg bryderiet med å kopiere istedenfor å kjøpe.»

Men hver gang en ny PC kobles til Internett og dens eier lærer seg å bruke søkeverktøy som

Google (eller Pirate Bay), fremstår et tredje alternativ: du kan bare laste ned en kopi fra nettet. Enhver teknokyndig deltaker i informasjonsøkonomien kan velge å skaffe seg tilgang til hvilken som helst informasjon, uten å behøve å knekke noen anti-kopieringsteknologi, ved ganske enkelt å søke etter en knekket kopi på det åpne nettet. Hvis det er en ting vi kan være helt sikre på, så er det at en informasjonsøkonomi vil øke den tekniske kyndigheten til sine deltakere.

Jeg skriver dette mens jeg sitter på et hotellrom i Shanghai, bak Kinas Store Brannmur. I teorien kan jeg ikke få tilgang til blogg-tjenester som Wordpress, Blogspot og Livejournal som inneholder kritiske beskrivelser av det som skjer i Beijing, og heller ikke til Wikipedia eller bildedelingss nettstedet Flickr. De (teoretisk) allmektige byråkratene i det lokale Sannhetsministeriet har utplassert sine beste ingeniører

for å hindre slik tilgang.

Vel, disse typene er kanskje i stand til å beordre henrettelse av politiske fanger og innhøsting av organene deres til partimedlemmer, men de har mislykkes fullstendig i å holde kinesere (og vitebegjærlige turister som meg) borte fra det åpne, globale nettet.

Flyreiser og frisører

WTO rasler for tiden med sablene mot Kina og krever at myndighetene klarer å finne en måte å hindre kinesere i å se på Bruce Willis-filmer uten tillatelse – men den kinesiske regjeringen klarer ikke en gang å hindre kinesere i å lese oppvigglende revolusjonære tekster på nettet.

Og selvfølgelig – som Paris Hilton, Scientologikirken og kongen av Thailand har oppdaget - det å fjerne et stykke informasjon fra Internett er som å prøve å fjerne fargestoff fra et svømmebasseng.

Lykke til med det.

For å finne spor etter den virkelige informasjonsøkonomien – se på all den økonomiske aktiviteten som Internett muliggjør, og ikke de tingene som det vanskeliggjør. Se på all handelen som gjøres av ansatte som kan bestille sine egne flyturer med Expedia istedenfor å leke blindebukk med en reisepåbud (»Har du noen ganger etter kl. 16 til Frankfurt?»). Se på alle garasje-bruuskunstnerne som selger tingene sine på Etsy.com; eller utgiverne som selger obskure bøker som ingen fysisk bokhandel

er villige til å ta inn via Amazon.

Se på alle salwar kameez-skredderne i India som selger skreddersydd tøy til vesterlendinger via Ebay, uten innblanding fra fordyrende mellomledd. Se på de nettbaserte musikerne som bruker Internett til å fylle konsertsaler over hele verden ved å gi bort innspillingene sine på sosiale nettsider som MySpace.

For pokker, se på min siste frisør, i Los Angeles: mannen bruker ikke engang en PC, men jeg fant ham ved å google etter «frisør» som har mitt postnummer. Informasjonsøkonomien driver hans kostnader til kundeerhvervelse mot null, og han behøver ikke engang å delta aktivt i prosessen.

Informasjonsmegling

Bedre tilgang til mer informasjon er kjennetegnet ved informasjonsøkonomien. Jo mer IT vi har, jo flere ferdigheter vi har, jo raskere

nettverkene våre blir, og jo bedre våre søkeverktøy blir - desto mer økonomisk aktivitet frembringer informasjonsøkonomien.

Vi er mange som selger informasjon i informasjonsøkonomien. Jeg selger mine trykte bøker ved å gi bort den elektroniske utgaven[1]. Advokater, arkitekter og konsulenter driver informasjonsbutikk og hausser opp salget med Google-annonser, og Google er ikke noe annet enn en informasjonsmegler. Men ingen av oss baserer oss på å innskrenke tilgangen til informasjon.

I likhet med et firma som selger vann på flaske konkurrerer vi med gratistilbud ved å tilby et bedre produkt eller service, og ikke ved å prøve å forby konkurrenten. Verdens regjeringer har kanskje latt seg lure av den gamle myten om informasjonsøkonomien, men ikke så mye at de er villige til å forby PC'en og Internett.

[1] Se Cory Doctorow: Gi det bort! Bok og bibliotek nr. 2 2007.

Artikkelen er opprinnelig trykket i The Guardian (2007). Oversatt til norsk av Thomas Gramstad.

Cory Doctorow er science fiction-forfatter og journalist. Alle hans bøker, noveller og artikler er lagt ut med Creative Commons-lisenser og kan fritt lastes ned fra hans nettsted Craphound.com.

Av Cory Doctorow

Rettighetskapitalism

Hvor lenge skal vi trelle under Microsoft og de andre gigantene? Vi kjøper programvare i dyre dommer, men får likevel ikke eiendomsrett til det. Snakk om å bli lurt! Og den forbanna utstyrsutviklinga som truer med å legge fortida brakk!!!

Byråkratiseringa og ensrettinga av samfunnet gjennom korporasjonenes og «kjedenes» overtakelse av næringslivet har ikke gjort tilværelsen lettere verken for uavhengige kunstnere, forfattere og publikum – som i større og større grad styres mot et temmelig ensrettet og kjendisorientert kulturmarked. Ikke at det var bare lett før heller, men friheten til å velge, som jo egentlig, med datamaskinenes etter hvert temmelig dominerende stilling i vår hverdag, skulle blitt bare større og større, blir mange ganger heller en kontroll over oss enn for oss. Sjølsagt finnes det alternativer til ganske mye «der ute», men det betyr ofte at man må gjøre så tilsynelatende ukurante og vanskelige valg at det enkleste blir å følge strømmen og godta det som i øyeblikket virker best og fungerer «automatisk». I stedet for at vi velger selv velger oftest maskinene – og gjennom dem korporasjonene - for oss. Med ofte ganske uforutsette konsekvenser.

Jeg har i det siste strevd med diverse datamaskinproblemer, og for å løse de problemene har jeg gjort ting som neppe er helt i tråd med de «reglene» som er satt opp for såkalt lovlig bruk av dataprogrammene på maskina. Jeg tror jeg er i veldig godt selskap når

jeg gjør det. For i valget mellom å taste «ja» og at ting kanskje vil fungere, eller å taste «nei» fulgt av en svart skjerm, blir valget av det som de fleste vil oppfatte som en rett til å bruke det man eier, ganske enkelt.

Forbrytere

Vi må bare se det i øynene – den nye kapitalismen gjør svært mange av oss til «forbrytere». Rett og slett fordi kapitalismen er blitt den gode, gamle eiendomsrettens aller verste fiende! Vi eier faktisk ikke på noen som helst måte lenger automatisk det vi har kjøpt og betalt for!

Eiendom er tyveri, skrev Pierre Joseph Proudhon i sin berømte bok «Hva er eiendom?», som ble gitt ut på fransk første gang i 1840. I dag har på mange måter den tesen fått en dobbelt betydning. Fra et moderne kapitalistisk synspunkt er vi nesten alle i større eller mindre grad blitt tyver og dermed faktisk også kontrollerbare ved hjelp av lover som beskytter en bestemt nyere forståelse av eiendomsrett. En ny form for eiendomsrett som naturligvis ikke er noe annet enn en total omkalfatring av det opprinnelige individualistiske eiendomsbegrepet som hadde med kjøp og salg å gjøre: At når man kjøper noe, så

eier man det.

Slik er det nemlig slett ikke lenger. Når jeg kjøper ei datamaskin med et sett programvarepakker fra store og mektige firma så eier de nemlig fremdeles det jeg har kjøpt. Det jeg får lov til, er å låne det og bruke det, men med store og ofte ganske merkelige begrensninger.

Har jeg f.eks. to datamaskiner og den ene streiker kan, jeg som regel ikke lovlig bruke programvaren fra den andre maskina til å reparere den med. Vel, i likhet med de fleste vil jeg nok komme til å gjøre det uansett, men med trusler om all verdens elendighet og straff som skal ramme meg når jeg gjør det. Jeg eier altså ikke lenger det jeg har «kjøpt», og den moderne kapitalismen får med det sin aller største ønskedrøm oppfylt: Kapitaleierens eiendomsrett opphører ikke ved salget!

Kommunismens og anarko-syndikalismens mål var å sikre oss alle en felles eiendomsrett til produksjonsmidlene så vel som til det som i felleskap ble produsert. Dette greide samfunnsherskerne med tryllekunstneres dyktighet å framstille som brudd på kapital- og jordeiernes eiendomsrett og menneskerett. Og det ble og blir de faktisk fremdeles trodd på! I en verden der denne «eiendomsretten», dette tyveriet av alles

ens løpske tyranni

felles arbeid og rettigheter, griper mer og mer kontrollerende inn i vår hverdag og glaner triumferende og truende mot oss fra dataskjermen.

Så lenge de kontrollerer Sannhetsformidlinga i presse og radio og TV har de naturligvis lite å frykte fra den pinlige saueflokk som ikke bare produserer, men også i neste omgang forbruker det de sjøl har skapt med god profittmargin til de som styrer Kapitalen. Og jeg sier ikke dette i noen slags overlegenhet eller bedrevitenhet, i og med at jeg naturligvis like mye som de fleste andre, er en av de kontrollerte. Kjøpt, betalt, gjerdet inn. Av det man har kjøpt og betalt, og i håpløst gammeldags tro innbiller seg at man dermed «eier». Sjøl svarte får dilter jo for det meste ganske lydige etter de blendahvite bjellesauenes ringling, selv om de aldri så mye breker i protest.

Eiendom er tyveri. Trykk «En-

ter» dersom du godtar avtalen. Lest eller ulest, og hvem f... orker å ha kastet bort en masse penger og tid på å skaffe seg et program for ikke å skulle bruke det? Alternativt svare "nei" og prøve om du kan få levert tilbake utstyret/programmet du kjøpte? Rekk opp hånda de som nøye leser gjennom avtalen for så å ransake hjernen for uhumske hensikter før de ganske enkelt og uten særlig tanke på det juridiske ansvar trykker «ja»? Så få ... ja, var det ikke det jeg tenkte. Og der smekket fella igjen og velkommen i klubben.

Argumentene for fri programvare blir stadig sterkere, og dersom Winduene ikke snart åpnes og noe av kontrollbegjæret luftes ut, har de i så fall egentlig noen berettiget framtid? Nei, men sannsynligvis likevel ei framtid, om enn aldri så lite berettiget! Men skal de virkelig bøtelegge og kanskje til og med fengsle forbryterne som synder mot rett-

ighetskaptalismens grådighet? Vil Gulag USA snart spenne over hele verden? Kanskje er det dét de egentlig vil til slutt? For de har jo forlenget oppdaget at i fengslene sitter det en råbillig arbeidskraft som kan utnyttes uten tanke på verken fagforeninger eller politikk. Og dermed blir det gamle ærlighetsbegrepet om at forbrytelse lønner seg aldri, fullstendig snudd på hodet. Forbrytere lønner seg alltid i GULAGet – for dem som bruker de innsattes arbeidskraft. Og da snakker jeg ikke lenger om det som i gamle dager ble kalt sysselsettingsarbeid for fanger. Som f.eks. å produsere trehester til jul. Nei, neste gang du ringer for å bestille flybillett, tilhører kanskje den hyggelige stemmen som svarer en stakkars innsatt heller enn en på normalt vis ansatt.

Og du i din uvitenhet gir villig ut dine diverse data som navn og adresse og stilling og diverse

nummer som kanskje i neste omgang kan gi deg mindre hyggelige økonomiske opplevelser. Slik at muligens den løslatte etter hvert også pånytt kan bli innsatt og dermed på sett og vis også ansatt, i en i bunn og grunn veldig lønnsom økonomisk runddans?

Men til slutt kan det jo hende at det sitter flere inne enn ute, for å si det slik. Og hvem skal da til slutt betale regninga ved å være lydig og rettighetstro og ærlig kjøpe det som produseres? Ligger det en science fiction-fortelling her et sted? Et scenario som kan få sjøl Orwells 1984 og Pohl & Kornbluths The Space Merchants til å blekne om ikke i tragedie, så i det minste i tragikomedie?

Jeg gir blaffen

Jeg må bare innrømme at jeg gir blaffen i korporasjonenes rettighetsmas. Vil de lage bråk med meg så får de gjøre det, jeg har sikkert ikke så forbasket mange år igjen å holde ut med dem likevel. Det er faktisk andre ting ved den heseblesende dataalderen som bekymrer meg mer, både som forfatter og som bruker. Slik som utstyrsutviklinga som legger fortida brakk.

Originalmanuskriptet til min roman "Våpensøstrene" ble f.eks. skrevet på en BBC-datamaskin og i sin tid lagret på en såkalt «floppy disk». På slike ligger også andre romaner og masse noveller. Senere kom den fantastiske vesle disketten som mange vel fremdeles kan huske og som noen kanskje til og med fremdeles bruker. Den gangen het min datamaskin Archimedes. I sin tid var den datateknikkens ypperste superprodukt som i datakraft sprintet fra både vinduer og tosher – inntil den etter ganske kort tid fikk konkursens kniv i ryggen. For markedet bryr seg nemlig aldri om hva som er «best», det er bare fantaster og drømmere som tror det. Markedet kjenner

ingen rettferdighet, vet ingen ting om kvalitet, hater originalitet. På markedet rår bare en markedsføring og en markedskraft der de store spiser de små.

På nå gammeldagse disketter og i «rare» formater ligger flere av mine i egne øyne aller beste romaner. Men etter dem kom det en alt for dyr Macintosh inn i huset, og til slutt var det bare å bøye nakken for den dårlige forfatterøkonomiens ubønnhørlige press og kjøpe en rimelig PC som kjørte Windows.

Denne gjennomgangen av min datahistorie er bare for å peke på det enkle faktum at fra Ibsens penn til Bjørneboes skrivemaskin fantes det faktisk ingen som helst kompatibilitetsproblemer. Men så, i løpet av noen få digitaliserende tiår har det forferdelige problemet oppstått at tingene truer med å forsvinne! Mediebasert kultur blir på godt og ondt en slags flytende elv av underholdning og informasjon der ingen ting lenger er håndfast, og for mange blir mer og mer ubegriplig. Nye dingser popper opp som kløver på ei kløvereng og hevder for en kort stund å være den nye standarden og udødelig. Jeg må innrømme at min entusiasme for slike «nyvinninger» er temmelig laber, mine erfaringer med slikt tatt i betraktning.

De er her i dag og er borte i morgen, erstattet av noe annet og stadig «bedre». Noe som sjølsagt er ganske nødvendig når avspil-

leren faktisk erstatter mediet. Film, musikk, bilder osv. flommer gjennom eteren med uimotståelig kraft. Det kan jo hende at morgendagens mennesker vil finne opplevelsen av dette helt naturlig. At musikk ikke lenger eksisterer som en håndgripelig plate, kassett, CD eller DVD, men kun finnes i en samling titler i en PC eller i et annet avspillingsmedium. Og likevel ... å holde ei bok i hånda er noe annet. Det å eie ei grammofonplate er kanskje en sjeldnere opplevelse nå i dag. Men det er jo likevel noe å tenke over at jeg har plater i min samling som stammer helt tilbake fra femtitallet, og at jeg kan sette dem på platespilleren, og at lyden så godt som ikke har tapt seg. Nesten tvert om, siden høyttalerne er blitt så mye bedre enn før.

Javel, i et digitalt arkiv ville nok ikke lyden tapt seg i det hele tatt, og det er jo bra det. Så kanskje dette er nostalgi. Men en kan jo frykte at uten den fysiske tingen, mediebæreren, vil etter hvert all rett til å virkelig eie musikken (og e-bøkene, og filmene/videoene) gå tapt - kjøpes opp av korporasjonene og eksistere like midlertidig og like leid og plattformavhengig som et hvilket som helst produsentid dataprogram eid av rettighetskapitalistene er i dag. I sin iver etter å dominere markedet kan resultatet komme til å bli at bare noen veldig få og gigantiske eierselskap blir igjen, med

alle muligheter til å «videutvikle» nye former for avspillingsutstyr der de gjør ny musikk mer og mer avhengig av nye dingser. Og der den definitive toppen av «opprør» vil være å velge noe à la det som i dag er Mac kontra Windows.

Verdig og uverdig

En av de største forbrytelsene som har vært gjort mot kulturen, er å gradere den i verdig og uverdig og alle gråtoner imellom. For hva skjer ganske så ofte? Tida legger sin egen mal på godt og dårlig, og det som en gang var svart blir hvitt, det som var søppel kan bli rammet inn og hengt på veggen.

Kulturens lover er ikke som naturlovene. Som alt menneskeskapt flyter de nedover tidselvas ustoppelige strøm, summen av all menneskelig innflytelse. I den finnes ingen gitt utgang og inngang, og om det finnes noen retning i dens kaos så er det vi som gir den det. Den er summen av våre forståelser og misforståelser, våre meninger og vår meningsløshet, vår revolusjon og reaksjon.

Tiden er en underlig skrue. Om en renessansebilder hadde blitt forært Picassos «Guernica» ville han sannsynligvis funnet baksida av lerretet mer nyttig enn fram-

sida. Elvis ville neppe vært noen musikalsk helgen om han hadde dukket opp ved Marie-Antoinettes franske hoff (men han var jo for pokker ikke det engang i 1956 heller - da TV filmet ham kun «from the waist up»!). Helgenstatuen kom først etter hans død, og det er jo heller regelen enn unntaket det. Det var to eksempler på denne forbrytelsen med å uverdiggjøre kulturen, men listen er naturligvis uten ende.

Nettets kraft

Science fiction-forfattere har spekulert i om vi kan endre tidsstrømmen og dermed reise i den. Tilbake for å endre nåtida eller alternativt inn i framtida for å se hvilken galskap vi har forårsaket for våre etterkommere. Vanligvis skildres forferdelige ulykker og elendighet og et liv under autoritære og utbytende regimer. Men sjøl om bruddstykker av fortidas spådommer har vært inne på noe, så greide faktisk ingen helt å forutse det som kom snikende med de første brukbare «hjemme-computerne» på åttitallet.

Jeg kikket i noen gamle datablad for ei tid siden (ja, jeg har loftet fullt!) og ble slått av hvor konservative de som skrev i dem egentlig var i forhold til hva som

senere skulle komme til å skje videre. For det var ikke maskinene i seg sjøl som endret verden, ikke alle programlistingene som fylte bladene med tilsynelatende maskinmagiske ord.

Jeg har selv skrevet science fiction. Det er ei stund siden nå. Jeg vil ikke en gang prøve på å gjøre det nå. I hvert fall ikke en slik science fiction som det vi skrev den gangen, vi som skrev slikt på seksti-, sytti- og åttitallet. Det finnes ingen brølende rakettmotorer i mitt hode som lander romfartøy med kolonister på Mars, Jupiter-månene Callisto og Europa, eller Saturns måne Titan. Den utferdstrømmen er kanskje for stor og for konkret nå i dag.

Kanskje og kanskje ikke sender de sonder dit slik at de kan lage nøyaktige digitaliserte kopier av det de finner, og så kan de vandre der på overflaten av Titan helt uten fare for liv og helse. Eller lage PSxx-spill med skumle Callistove-sener eller til og med la modifiserte mennesker lande på Jupiter.

Ojda. det har visst noen allerede gjort ... Men saka er at vi trodde på den drømmen. Det var nok en dum drøm, men en ganske god drøm.

Kapitalismen lever imidlertid ikke av slike drømmer, den lever av Underholdning. Den Vidunderlige Nye Verden som ingen sf-forfatter kunne greie å forutsi, rett og slett fordi den var så usigelig platt og banal. Og der det mest «meningsfylte» opprøret mot denne banaliteten hører hjemme, ikke i opplysningstidens filosofer og tenkere, ikke hos Proudhon, Marx, Kropotkin og Luxemburg, men hos den patriarkalske guddommelighetens kollektive og fanatiske galskap.

Misforstå meg ikke, jeg er ingen motstander av Nettet. Tvert imot! Jeg ønsker meg bare at det skal brukes med vett og forstand, og kontrolleres av folket og ikke av Kapitalen.

Tekst:
Ingar Knudtsen

Opphavsrett

– brukerne har også et ansvar

Opphavsretten trenger en grundig reform, som gjør det mulig å styre unna både rettighetsfundamentalisme og anarki. Men uten brukerne på laget vil den ikke lykkes.

 Reglene for opphavsrett ble laget i den analoge epoken og har ikke gjennomgått store endringer de siste årene. Å være en lovydig bruker av digitale medier i denne situasjonen er ikke bare enkelt. Det betyr ikke at alt brukerne finner på skal aksepteres uten videre.

På Dagbladet.no har mange diskutert fildeling av musikk og filmer/TV-programmer. Fildeling er en sterk symbolsak som fort kan ta oppmerksomheten vekk fra minst like viktige spørsmål. Mange debattanter er hjertens enige om plateselskapenes udugelighet. Det kan være mye i det, men det er en fare for at debatten nå blir repetitiv og lite konstruktiv. Strukturendringene rammer ikke bare musikk og TV. Løsningene må være prinsipielle og virke for alle medieformer.

La oss ta et tenkt eksempel. Jonas Bendiksen er den første norske fotografen som er blitt medlem i det legendariske fotograffollektivet Magnum. La oss

nå si at et nettmagasin betaler Bendiksen for å publisere et av bildene hans. Du ser bildet og synes det er fint – så fint at du høyreklikker på musen, kopierer bildet og i løpet av noen små sekunder republisere det på din egen blogg. Nå pryder Magnum-fotografens bilde ditt eget lille hjørne på nettet. Stilig?

Nei, faktisk ikke. Bak bildet ligger følgende prosesser (og dette vet du egentlig): Bendiksen har investert enormt med tid og innsats på å komme seg dit han er i dag – i utdanning, skolering og arbeid. Slik har han bygd opp kompetansen som er forutsetningen for at han kan ta slike bilder. I tillegg har han reist verden rundt på reportasje. Alt dette må finansieres. Noe må også en fotograf leve av. Og nå synes du altså at du har rett til å publisere bildet hans? Det er jo så enkelt å gjøre det! Kopien er jo perfekt!

Nei, du har ikke og bør ikke ha en slik rett. Hvis du var i Bendiksens sted, ville du vært glad for

at noen brukte bildet ditt uten tillatelse? Antakelig ikke.

Creative Commons

Men det finnes en løsning, og den er snublende nær: Hvis han selv vil, kan Bendiksen gi deg og andre nettbrukere lov til å bruke bildet, på bestemte vilkår. Dette bør være kjernen i reformen som må komme i opphavsrettslig tenkning, regler og praksis. Så hold ut, nå kommer snart det positive budskapet.

Rammeverket er allerede laget til et system der hva brukerne kan gjøre og ikke gjøre med bilder, tekst, musikk og så videre, blir regulert av fleksible lisenser. Det heter Creative Commons (<http://creativecommons.org/>) – den kreative allmenningen – og er designet for å sikre at teknologiens muligheter kan utnyttes til samfunnets beste. Ja, vi kan og bør dele informasjon og opplevelser og skape nye verk selv, og vi kan gjøre det uten at all opphavsrett kastes over bord. Og uten at

musikk- og filmbransjene monopoliserer alt, ødelegger brukeropplevelsen og saksøker “pirater” med absurde økonomiske krav.

Creative Commons-lisensene lar Jonas Bendiksen gi deg retten til å republisere og til og med endre på bildene hans, under visse forutsetninger. For eksempel at det bare skjer i en ikke-kommersiell sammenheng, eller at du må bruke en tilsvarende lisens hvis du vil publisere verket du skaper når du bearbeider bildet hans videre (han må selvsagt også fortsatt ha muligheten til ikke å gi deg noen slike rettigheter). Du får nye muligheter, men de krever også at du tar ansvar.

I dag er nok Creative Commons noe bare de spesielt interesserte har hørt om og tatt i bruk. En grunn er at det ikke er brukervennlig nok. Det må lages et strømlinjeformet system der brukerne umiddelbart forstår hva slags lisens de har foran seg og hva slags betingelser som er knyttet til den. Det er ikke så underlig at dette tar tid. Det er først de siste årene at så mange brukere har fått muligheten til selv å bli produsenter. Tidligere har det ikke vært nødvendig å vite særlig mye om opphavsrett. Om ti år må denne kunnskapen ha blitt en del av allmenndannelsen.

Ny middelvei

Vi må altså finne en ny middelvei. Rettighetsfundamentalisme og rettsforfølgelse a la musikk- og filmbransjen er ikke løsningen, men det er ikke totalt anarki heller. Her må store ting skje både på systemnivå, blant produsentene og blant brukerne:

1. Opphavsrettsreglene må endres. Creative Commons-lisenser eller lignende må formuleres og hvis nødvendig må lovverket tilpasses.
2. Brukervennligheten må forbedres. Det må lages et standardi-

sert system som informerer brukerne om lisenser og viderebruk på en effektiv måte. I dag er det i mange tilfeller mildt sagt vanskelig å skaffe seg oversikt over hva som er akseptabel bruk og hva som ikke er det.

3. Brukerne må ta ansvar. Vi må sammen utvikle en ny, raus publiseringskultur. Dette inkluderer å lenke til kilden for verket vi siterer eller bringer videre. Aldri har muligheten vært større til å ære den som æres bør. Vis god sitatskikk, vær med på å dele kunnskap og opplevelser. Den kulturelle blomstringen nettet legger til rette for er avhengig av at vi forstår at vi skal og kan bygge på hverandres arbeider, men på åpent og ærlig vis.
4. Opphavsrett må læres i skolen. I dag kan en møte studenter på universitetsnivå som er helt blanke på dette og ikke engang vet at de ikke kan republisere Jonas Bendiksens bilder uten videre. Digital kompetanse skal inn i skolen på alle nivåer, heter det nå. Opphavsrett må også læres – i praksis.
5. Produsentene må gå foran. Rettighetshaverne og produsentenes organisasjoner må endelig komme seg på offensiven. Vi må forvente av forfatterforeninger, forleggerforeninger, journalistlag, regissørforbund og så videre at det er de som går foran i å skape et åpent, raust og logisk system for forvaltning av rettigheter knyttet til åndsverk i den digitale mediealderen. Til nå har holdningen vært sørgelig defensiv der i gården. Kreftene er blitt brukt på å kjempe mot nyskaping og vanlige brukere.

Potensialet er der for at Creative Commons – eller et lignende system – kan hjelpe oss ut av dagens umulige valg mellom rettighetsfundamentalisme og anarki. Uansett står vi foran store endringer.

Magnum-fotografene levde lenge godt i den analoge epoken. De kunne selge eksklusive rettigheter til sine bilder dyrt i hvert enkelt land, og klarte å kontrollere spredningen av bildene sine. Denne verdenen kommer ikke tilbake. I dag må også en Jonas Bendiksen forholde seg til at bildene er blitt digitale og brukerne er blitt produsenter. Kunstnere, forfattere og journalister må finne

en ny balanse mellom å dele sine verk med publikum uten vederlag og å selge rettigheter. De må finne andre inntektskilder – og dette skjer jo allerede, slik Eirik Newth og andre har påpekt.

Et reformert system for opphavsrett vil gi alle som ønsker det større muligheter til å bli aktive brukere og bidra til den digitale kulturen. Det er ingen grunn til å være redd for at musikktalenter ikke skal bli oppdaget eller at stor litteratur ikke skal bli skrevet fordi kulturen er blitt digital og rettigheter må forvaltes på en ny måte. Den kulturelle produksjonen vil øke, men havet av amatører vil også føre til et større sug etter originalitet og talent.

Artikkelen er tidligere publisert på www.voxpublica.no

Tekst: Olav Anders Øvrebø
Foto: Odd Letnes

Gamle ærverdige Stadsbiblioteket
går i disse dager ut på nettet med
splitter nye websider.

» Full sats – ut på nettet!

I disse dager legger Stadsbiblioteket i Stockholm sine nye websider ut på nettet. Det som nå møter brukerne, er et bibliotek på nettet fullt av spennende innhold og en rekke muligheter til brukermedvirkning.

» Dersom biblioteket fortsatt skal være en samfunnsinstitusjon, må det finnes der folk er. Medier og kommunikasjonsformer digitaliseres i stadig raskere takt, brukerne beveger seg over i digitale fora og kanaler og forandrer sine arbeidsmåter. Det må bibliotekene også gjøre dersom vi skal kunne tilby relevante tjenester, mener Oskar Andersson Laurin, prosjektmedarbeider i utviklingen av Biblioteket.se.

– Utviklingen av biblioteket. se er en måte å reformere biblioteket, med hovedmål å gjøre Stockholms biblioteker brukervennlige og på sikt forsvare de verdiene bibliotekene er satt til å verne om.

Prosjektet er egentlig ikke et resultat av en bred eller målbevisst strategi, snarere av lykkelige omstendigheter. Det begynte som et forholdsvis lite prosjekt for å bygge om bibliotekets gamle nett-

sted. Under veis reiste det seg en rekke store spørsmål som Laurin og kollegene hadde behov for å svare på – og ut i fra det vokste det nye nettstedet fram.

– Vi er en liten gruppe med en felles visjon om hva et bibliotek på nettet kan være, som har fått god støtte og forståelser fra ledelsen Stadsbiblioteket. Vi har også lyktes å få finansiering ut over det ordinære budsjettet når det har oppstått særskilte behov.

Tre hovedgrupper

Prosjektgruppen endte opp med å ville bygge et bibliotek på nettet – ikke bare et nettsted for biblioteket. I det ligger en stor forskjell. Til det kreves en rekke funksjoner, som Laurin forenklet deler i tre hovedgrupper. Den første kaller han ”mediene i kontekst”.

– Mediene (bøker, CD’er, tidsskrifter...) er fortsatt det sentrale i bibliotekets virksomhet, det er dem vi tar utgangspunkt i og det

er rundt dem vi vil møte brukerne. En bok skal presenteres sammen med omtaler og aktuelle arrangementer. Klassifiseringen skal være enkelt og forståelig og suppleres av bilder, bokomslag, lenker til andre medier (om du likte denne, liker du kanskje også...), tagger, anmeldelser, diskusjonsinnlegg og ”karakterer”, prisinformasjon og så videre.

Dessuten kommer flertallet av brukerne våre til å komme direkte til bibliotekets katalog fra Google i og med at katalogen er indeksert der, på en måte som gir godt synlige treff.

– Katalogsiden på webben blir brukernes startside. Det er derfor viktig at vi samler mest mulig spennende og relevant informasjon akkurat på denne siden.

Den andre hovedgruppen kaller han ”engasjere biblioteket”. Poenget her er å løfte fram medarbeidernes kompetanse. De som ønsker det, kan skrive om

Viktig at biblioteket er der brukerne er – blant annet på nettet, mener Oskar Andersson Laurin.

mediene og etablere temaer, lister og sammenhenger med andre medier.

– Webben blir et virksomhets-system og vi bygger løpende opp et innhold som så kobles til personalet. I dag er ca 80 av 450 ansatte allerede skribenter. Vi ønsker at så mange som mulig skal jobbe med webben som verktøy i sitt daglige arbeide.

Den tredje hovdgruppen har fått etiketten ”invitere inn brukerne”. Vi lar brukerne få være med å utforme nettstedet. De kan gi karakterer, skrive anmeldelser, tagge, diskutere, kontakte andre brukere og så videre. Det handler om rene bibliotek 2.0-funksjoner, selv om det aldri har vært et særskilt tema i prosjektet.

– Vi har med andre ord smeltet sammen vår gamle hjemmeside med åpningstider, kontaktinformasjon og så videre med vår katalog på nettet. Videre har vi lagt til nye funksjonaliteter for at personalet skal kunne være med og skrive for webben og dessuten åpnet for en rekke nye muligheter for brukerne til å være med på å produsere innhold til nettstedet.

Feil farge?

Biblioteket.se er et like stort organisatorisk prosjekt som et teknisk, minst. Det krever en hel del nytenkning i organisasjonen og utdanning av personalet, som må kunne håndtere nye verktøy for å produsere redaksjonelt innhold. Og ikke minst gjelder det å våge å ta spranget ut fra ”tryggheten” bak skranken eller på kontoret.

Svaret på hva man ønsker å oppnå, er enkelt: – Vi ønsker å oppfylle målene til Stadsbiblioteket og utvikle en så god versjon av virksomheten som mulig i de digitale kanalene. Vi ønsker å etablere et bibliotek på nettet som kan tilby så mye som mulig av det fysiske bibliotekets tjenester – pluss litt til.

– Det vi har gjort hittil er bare et første steg. Vi har skapt en teknisk plattform og begynt å bygge opp den organisasjonen som kreves for å jobbe på denne måten. Først nå kan vi begynne å utforske hvordan vi kan bruke verktøyene fullt ut i forhold til hele biblioteket.

– Hvordan tror du brukerne vil oppleve Biblioteket.se?

– Vi kommer til å få en rekke

reaksjoner – alt fra at endelig har biblioteket begynt å jobbe seriøst med sitt ”digitale oppdrag”, til at nettstedet har feil farger og færre ”knapper” enn tidligere.

Brukerne er dessuten spredt over hele befolkningen. En mer sammensatt målgruppe skal man lete lenger etter, mener Laurin. Blant annet kommer vi til å få en del nye brukere, som ikke tidligere har vært blant de hyppigste gjestene i biblioteket, først og fremst på grunn av bibliotekets synlighet på Google. Han håper disse vil bli positivt overrasket over å besøke biblioteket på nettet.

Samtidig innrømmer han villig at det ikke dreier seg om noen revolusjonerende og kompliserte tjenester, i forhold til hva man er vant med som regelmessig nettbruker.

– Vi har fortsatt vårt gamle biblioteksystem i bunnen, med sine gamle begrensninger. Vi kommer nok derfor ikke til å få noen pris for avansert teknologi, men kanskje for at vi i det minste makter å virkeliggjøre det klassiske bibliotekkonseptet innenfor en digital, virtuell kanal.

Tekst og foto:
Odd Letnes

» NBF legger årets kinderegg?

Etter å ha søkt boka fram i Google Boksøk vil man muligens foretrekke å låne boka på et bibliotek. Denne tjenesten framstår som lettere bisarr for norske bøker.

» I midten av desember i fjor kom Google Books til Norge i form av en betaversjon kalt Google Boksøk. Den som går inn på adressen: <http://books.google.no/> kan søke i norsk grensesnitt på norske bøker i mer eller mindre fulltekst, avhengig om bøkene har "falt i det fri" eller er opphavsrettslig beskyttet. I følge presseoppslag og informasjon på nettstedet kommer bøkene som digitaliseres fra to kilder: det såkalt partnerprogrammet og bibliotekprosjektet.

I partnerprogrammet deltar enkeltforfattere og utgivere. Google frister utgivere med at bøkene gjennom digitalisering får økt oppmerksomhet. Dermed øker salget. Samtidig beskytter man opphavsrettslig materiale fra visning og nedlasting i fulltekst. Her på berget har det vært berammet møter mellom Bok-

handlerforeningen og Google. I følge flere norske aviser er Gyldendal interessert. Foreløpig er det langt mellom norske bøker i fulltekst. Visning av utdrag av innholdet eller ingen visning i det hele tatt, er snarere regelen enn unntaket.

Blant bibliotekene som har stilt sine samlinger til disposisjon for skanning er Bayerischen Staatsbibliothek, New York Public Library og Bodleian Library ved University of Oxford. I følge New York Public Library oppnår biblioteket følgende ved å gå inn i ordningen:

"This collaboration will greatly expand the accessibility of the Library's collections and support its mission of providing the public with free and unlimited access to information and knowledge resources.

In this pilot program, NYPL is working with Google to offer

a collection of its public domain books, which will be scanned in their entirety and made available for free to the public online. Users will be able to search and browse the full text of these works.

When the scanning process is complete, the books may be accessed from both The New York Public Library's website and from Google."

NBFs supersøk

Etter å ha søkt boka fram i Google Boksøk vil man muligens foretrekke å låne boka på et bibliotek. Denne tjenesten framstår som lettere bisarr for norske bøker fordi man har koblet seg opp mot WorldCat og våre nabolands felleskataloger. Dersom noen ønsker å låne Lars Saabye Christensens "Beatles" henvises man til Bibliotek.dk, mens Arne Kildals "Bibliotek og folkeopplysning" kan fås på Kungliga biblio-

teket og Högskolan i Borås.

For øvrig inneholder Google Boksøk en del meget interessante fasiliteter som innholdsfortegnelse, populære avsnitt, mulighet til å søke på ord og fraser i boken, lenker til anmeldelser, sortering på utgaver, henvisninger fra bøker og vitenskapelige arbeider m.v., samt kuriositeter som kartvisning av alle geografiske navn nevnt i bokteksten.

En annen webtjeneste som utnytter fritext på en meget besnærende måte er Amazon.com. Deres "Search Inside" – tjeneste, deres koblinger mot salgsdata m.v. gir brukerne et unikt utgangspunkt for å navigere i bøkene, henvises videre til bøker med liknende emne, samt selv bidra med anmeldelser og lignende.

Tydelig inspirert av disse tjenestene og kanskje skremt av konkurransen (?) lanserte Norsk Bibliotekforening et forslag i Aftenposten 19. desember om et norsk "supersøk". På nettstedet til foreningen sammenfattes dette slik: "Muligheten til å søke i både katalogdataene og i den fulle teksten i bøkene vil øke utnyttelsen av de fysiske samlingene og samtidig gjøre bibliotekas webtjenester til et must for alle kunnskapssøkende." Et skikkelig kinderegg med andre ord!

Som NBF ganske riktig påpeker, tilbyr mange norske bibliotekskataloger i dag omtaler, omslagsbilder og i enkelte tilfeller også innholdsfortegnelser av bøker. Samtidig savner vi mange av de fasilitetene som Google Boksøk og Amazon gir, fordi vi presenterer brukerne for surrogatpresentasjoner av dokumenter og ikke søking i selve dokumentene i fulltekst. At vi heller ikke utnytter søkehistorikk til å lage koblinger som "andre som har lånt, lånte også..." eller har så mange "2.0-effekter" som disse tjenestene, lar vi ligge i denne omgang.

Krydder

Likevel hevder NBF at bibliotekene kan ta opp konkurransen med disse gigantene. For det første har Nasjonalbiblioteket startet et digitaliseringsprosjekt av norske bøker. Til nå er det for det meste digitalisert eldre litteratur der det ikke lenger er rettighetsproblematikk knyttet til offentliggjøring. Dersom Nasjonalbiblioteket kunne forhandle med rettighets-haverorganisasjonene, kunne man i følge NBF utvide skanningen til i større grad å dreie seg om nyere litteratur.

Det andre konkurransefortrinnet vi har i følge Anders Ericsons innlegg på NBFs hjemmeside er at vi ved å knytte fulltekstdokumenter til katalogen kan tilby både strukturerte metadata og søking i fulltekst. Her ligger det definitivt

et stort gjenfinningsmessig potensial, men å få dette potensialet realisert er trolig en langt større utfordring enn å krydre katalogen med bilder, kart og kommentarer.

Både bibliotekskataloger og fulltekstsøkesystemer har, ved siden av evnen til å lokalisere et kjent dokument, som formål å sette dokumenter inn i sammenhenger som antas å være så nyttig som mulig for brukere. I bibliotekskatalogen er disse sammenhengene veldefinerte, velstrukturerte og forutsigbare. Hvis katalogen har ivarett sine muligheter, kan dokumentet knyttes presist og entydig sammen med andre med samme opphavsmann, emne, nivå osv., og brukeren kan vises tydelig vei gjennom disse sammenhengene. Ulempen er at katalogen bare viser et lite utvalg av mulige

» Lykkelig som ukonsolidert

Det trengs verken lover eller annen politisk tvang for å samarbeide på tvers av fem kommuner. Det er samarbeidet mellom Hallingdalsbibliotekene et godt eksempel på.

» Det er stor forskjell på bibliotekene i dalen, som det er på de fleste biblioteker i det langstrakte landet vårt når man forlater de store byene. Fra kjellerbibliotek til bibliotek med utsikt over mektige fjell, noen er fulle med papir til ære for Gutenberg og tradisjonen, mens andre har tatt skrittet inn i "dataalderen" og tilbyr både trådløse nettverk og tv-spill i alle varianter, noen er kombinasjonsbiblioteker, andre rene folkebiblioteker, noen har seksdagers åpent, andre sliter med å klare tre. Felles for dem alle er at de ikke akkurat flommer over av penger, hvis biblioteket ikke er så heldig å ligge i en kraftkommune.

Bibliotekene i Hallingdal – Nesbyen, Gol, Hemse-dal, Ål og Geilo – fremstår på mange måter som ett bibliotek. De gjennomførte et samarbeidsprosjekt i 1999-2001, som siden da har gitt dem status som "sømløst område". De hører riktig nok hjemme i hver sin kommune og er underlagt hver sin økonomi, administrasjon og med hvert sitt knippe politikere på toppen. Men etter at samarbeidet for alvor ble satt på dagsordenen, ble det et mål å utnytte ressursene i de enkelte bibliotekene på en beste mulig måte for befolkningen i dalføret som helhet.

I dag har bibliotekene for eksempel en felles katalog i bunnen, slik at man raskt får en oversikt over hvor en bok befinner seg. Har man ikke boka for eksempel på Gol bibliotek, kan man raskt skaffe den fra Geilo eller Hemsedal ved hjelp av den nye ordningen for bibliotektransport. Andre stikkord

Hilde Alsaker,
Nesbyen

Hanne Brunborg,
Gol

Kristin. S. Thorson,
Hemsedal

Aslaug Brattåker,
Ål

Håkon Sukke,
Geilo

er felles lånekort for hele dalen og felles bokmesse. Og hver måned samles de fem biblioteklederne for å drøfte felles erfaringer og utfordringer.

Så mens vi venter på stortingsmeldingen om bibliotek og hva den har å si til det mye omdiskuterte begrepet konsolidering i Bibliotekreform 2014, er det greit å vite at det faktisk går an å samarbeide uten å bli tvunget av myndighetene i Oslo.

Tekst og foto:
Odd Letnes